

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за квітень 2026 року

[Supreme LAB](#)

[База правових позицій](#)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ.....	5
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	6
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	6
1. Співучасть у кримінальному правопорушенні.....	6
2. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння	7
3. Призначення покарання	10
4. Звільнення від покарання та його відбування	13
5. Інші заходи кримінально-правового характеру.....	15
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	16
6. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України	16
7. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	25
8. Кримінальні правопорушення проти власності.....	27
9. Кримінальні правопорушення проти довкілля	28
10. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	31
11. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.....	33
12. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	34
13. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.....	35
РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	37
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	37
1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження.....	37
2. Докази і доказування.....	39
3. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення	42
4. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу	43
II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ.....	45
5. Загальні положення досудового розслідування.....	45

6. Слідчі (розшукові) дії.....	45
7. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.....	49
III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ.....	50
8. Судові рішення.....	50
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	51
9. Провадження в суді апеляційної інстанції	51
V. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	54
10. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).....	54

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВС	Верховний Суд
ДБР	Державне бюро розслідувань
ЕКПЛ	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
Закон	Закон України
ЗСУ	Збройні Сили України
КВК	Кримінально-виконавчий кодекс України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КМУ	Кабінет міністрів України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
ОП	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
СБУ	Служба безпеки України

РОЗДІЛ І. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ

1.1. Про право органу пробації на апеляційне оскарження ухвали суду, постановленої в порядку виконання судового рішення (провадження передано на розгляд об'єднаної палати)

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд відмовив у задоволенні подання центру пробації про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням та направлення засудженого для відбування покарання. Апеляційний суд закрит апеляційне провадження за апеляційною скаргою центру пробації на зазначену ухвалу та повернув скаргу апелянту, оскільки орган пробації не належить до осіб, визначених у ч. 1 ст. 393 КПК, які мають право оскаржувати ухвали суду, постановлені в порядку вирішення питань, пов'язаних із виконанням вироку.

У касаційній скарзі представник центру пробації вважає, що згідно з п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК право на апеляційне оскарження судових рішень мають інші особи у випадках, передбачених цим Кодексом. Пунктом 16-1 ч. 1 ст. 3 КПК, визначено, що інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування – це особа, стосовно якої (у тому числі щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені цим Кодексом. Отже, в розумінні процесуального закону уповноважений орган з питань пробації є іншою особою, яка наділена правом на апеляційне оскарження ухвал суду про відмову в задоволенні подання.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП ККС.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП ККС: необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові Першої судової палати ККС від 12.02.2026 у справі № 936/40/24 (провадження № 51-4774км25).

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що у Верховному Суді існують різні правові позиції щодо того, чи є органи пробації суб'єктом права на апеляційне оскарження ухвал місцевого суду про відмову в задоволенні подання цього органу про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням та направлення особи для відбування призначеного покарання за вироком суду.

Так, зокрема, у рішеннях Третньої судової палати ККС від 23.12.2025 у справі № 644/1773/22 (провадження № 51-4796ск25), від 09.02.2026 у справі № 953/2636/24 (провадження № 51-384ск26) та Другої судової палати ККС від 26.01.2026 у справі № 644/9384/24 (провадження № 51-4862ск25) колегії суддів погодилися з висновками апеляційних судів, що орган пробації не належить до кола осіб, визначених ст. 393 КПК, яких наділено правом на подання апеляційної скарги на ухвалу суду про відмову в задоволенні подань цього органу про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням та направлення особи для відбування призначеного покарання за вироком суду. У такому разі, відповідно до вимог п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК, правомірним є повернення судом апеляційної скарги органу пробації.

Водночас постановою колегії суддів Першої судової палати ККС від 12.02.2026 у справі № 936/40/24 (провадження № 51-4774км25) касаційну скаргу органу пробації задоволено та скасовано ухвалу апеляційного суду про повернення апеляційної скарги цього органу і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції. Мотивуючи згадане вище рішення, касаційний суд вказав, що в разі звернення органу пробації з поданням до суду, суб'єкт такого звернення набуває прав та повноважень учасника в судовому провадженні, у тому числі підтримувати подання, давати пояснення, надавати суду докази, висловлювати свою думку щодо позиції інших учасників, а також оскаржувати рішення місцевого суду за наслідками розгляду подання в апеляційному порядку.

Колегія суддів не погоджується з висновками колегії суддів Першої судової палати ККС від 12.02.2026 у справі № 936/40/24 (провадження № 51-4774км25), оскільки приписи ч. 6 ст. 539 КПК не містять формулювання можливості оскарження всіма учасниками судового провадження ухвал суду, постановлених у порядку виконання рішення суду, а також не наділяють орган пробації, як суб'єкта звернення з відповідним поданням, правом апеляційного оскарження судових рішень.

Орган пробації відповідно до КПК, КВК та Закону «Про пробацію» у разі встановлення обставин, передбачених ч. 2 ст. 166 КВК, лише надсилає до суду подання про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням і направлення засудженого для відбування призначеного покарання. Процесуальний закон не забороняє органу пробації повторно звернутися до суду з відповідним поданням, при цьому усунувши можливі недоліки, про які зазначено в ухвалі суду.

Ухвала колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 08.04.2026 у справі № 621/3410/23 (провадження № 51-603км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655442>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Співучасть у кримінальному правопорушенні

1.1. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією (ст. 28 КК)

1.1.1. Злочин визнається вчиненим групою осіб, якщо його спільно вчинили два або більше виконавців без попередньої змови. У цих випадках діяльність одного виконавця поєднується з діяльністю іншого в процесі вчинення злочину, а змова про скоєння злочину відбувається не до початку, а під час вчинення кримінального правопорушення, розпочатого хоча б одним з виконавців

Обставини справи: обвинувачений та інша особа завдали кулаками удари потерпілому, після чого обвинувачений молотком наніс потерпілому три удари в спину

та один удар у лоб, від чого той втратив свідомість. Цими діями потерпілому спричинено тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості, у тому числі й тяжких.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі обвинувачений стверджує, що тілесні ушкодження потерпілому він заподіяв самостійно, тому суди обох інстанцій безпідставно дійшли висновку, що злочин вчинено групою осіб.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що обвинувачений не заперечує кількість, тяжкість тілесних ушкоджень та механізм їх спричинення потерпілому, встановлених судами, однак стверджує, що спричинив тяжкі тілесні ушкодження потерпілому самостійно, і його спільник жодних дій щодо потерпілого не вчиняв.

Злочин визнається вчиненим групою осіб, якщо його спільно вчинили два або більше виконавців без попередньої змови. У цих випадках діяльність одного виконавця приєднується до діяльності іншого в процесі вчинення злочину, а змова про скоєння злочину відбувається не до початку, а в ході вчинення правопорушення, розпочатого хоча б одним з виконавців.

Потерпілий та свідок були допитані в суді першої інстанції. Їх показання як на досудовому розслідуванні, так і під час судового розгляду про активну участь у побитті потерпілого двох осіб були послідовними та по суті незмінними. Сторона захисту не була обмежена у можливості піддати їх перехресному допиту.

Тому суди попередніх інстанцій ґрунтували свій висновок про співучасть засудженого та його спільника у злочині на показаннях потерпілого і свідків, які були безпосередніми учасниками та очевидцями події. Встановлені судом фактичні обставини кримінального правопорушення отримали правильну правову кваліфікацію за ч. 2 ст. 121 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.04.2026 у справі № 755/18292/23 (провадження № 51-2855км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135733989>

2. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння

2.1. Уявна оборона (ст. 37 КК)

2.1.1. Якщо особа, перебуваючи в стані уявної оборони (ч. 3 ст. 37 КК), не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення щодо наявності суспільно небезпечного посягання, проте обраний нею спосіб та інтенсивність захисту (зокрема, застосування вогнепальної зброї, кількість пострілів, локалізація поранень) були явно надмірними і не відповідали обстановці, яку вона сприймала як небезпечну, її дії підлягають кваліфікації за ст. 124 КК як умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони

Обставини справи: обвинувачений, перебуваючи за місцем свого проживання, почувши сторонні звуки в коридорі й сприйнявши їх як загрозу своєму життю та здоров'ю і своєї матері, побачив потерпілого, який перебував у нетверезому стані. З метою самозахисту обвинувачений спорядив зброю, наблизився до потерпілого, використовуючи належну йому нарізну мисливську гвинтівку марки ТОЗ-99 калібру 5,6 мм, зареєстровану за ним, здійснив постріл в руку потерпілого, після чого здійснив ще два постріли - у ногу та плече потерпілого. У результаті цих дій потерпілому було заподіяно зокрема тяжкі тілесні ушкодження, чим обвинувачений допустив явне перевищення меж захисту за обставин уявної оборони.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ст. 124 КК.

У касаційній скарзі обвинувачений стверджує, що він не перевищував меж необхідної оборони, а перебував у стані необхідної оборони, визначеної ч. 5 ст. 36 КК, реально сприймав потерпілого як особу, яка протиправно вдерлася до його помешкання, та захищав себе і свою матір від реального посягання.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що необхідна та уявна оборона відрізняються насамперед характером посягання. Так, у першому випадку воно є реальним, у другому – відсутнє, але обстановка сприймається особою як така, що створює небезпеку. Відсутність реального посягання обумовлює застосування норми про необхідну оборону, як обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння (ст. 36 КК), з урахуванням положень ст. 37 КК.

Для вирішення питання про кваліфікацію злочину, пов'язаного з умисним заподіянням тяжкого тілесного ушкодження, вчиненого у разі перевищення меж необхідної оборони, зокрема щодо відсутності чи наявності стану необхідної або обстановки уявної оборони, перевищення її меж, суд у кожному випадку, враховуючи конкретні обставини справи, повинен здійснити порівняльний аналіз та оцінити наявність чи відсутність акту суспільно небезпечного посягання й акту захисту, встановити, відповідність чи невідповідність захисту небезпечності посягання. До критеріїв визначення правомірності необхідної оборони належать: наявність суспільно небезпечного посягання, його дійсність та об'єктивна реальність, межі захисних дій, які би не перевищували меж необхідності, а шкода особі, яка здійснює посягання, не перевищувала би ту, яка для цього необхідна. Згідно з приписами ч. 3 ст. 37 КК, у разі перевищення меж захисту в обстановці уявної оборони, особа підлягає кримінальній відповідальності як за перевищення меж необхідної оборони (ч. 3 ст. 36 КК), якщо обстановка давала особі обґрунтовані підстави вважати, що вона має право на необхідну оборону.

Так, за обставин цієї справи, засуджений, сприймаючи нічний час, сторонні звуки біля помешкання та появу невідомого чоловіка у загальному коридорі гуртожитку як реальну загрозу для себе, своєї матері та майна, помилково припустив наявність суспільно небезпечного посягання, оскільки потерпілий, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, хоча не був озброєний ножом

чи іншими предметами та не вчиняв активних дій, спрямованих на заподіяння шкоди засудженому чи його матері або їх майну, тим не менш в контексті супутніх обставин обумовив те, що засуджений не усвідомлював і не міг усвідомлювати помилковості свого припущення про те, що він діє в стані необхідної оборони та захищається від суспільно небезпечного посягання, використав нарізну мисливську гвинтівку ТОЗ-99 калібру 5,6 мм та здійснив постріли в потерпілого в ділянку правої кисті, ніг та плеча, внаслідок чого заподіяв йому, зокрема, тяжкі тілесні ушкодження.

Отже, у цій ситуації засуджений, неправильно оцінюючи дії потерпілого, як такі, що становлять загрозу, свідомо неодноразово застосував вогнепальну зброю щодо потерпілого. Однак характер застосованого знаряддя, кількість пострілів, їх послідовність, локалізація поранень і тяжкість заподіяної шкоди, за встановлених у вироку суду обставин, у своїй сукупності свідчать про те, що обраний засудженим спосіб та інтенсивність захисту були явно надмірними і не відповідали обстановці, яку засуджений сприймав як небезпечну.

За таких обставин, ККС, здійснюючи розгляд в межах касаційної скарги, погоджується з обґрунтованістю кваліфікації судами дій засудженого за ст. 124 КК як умисного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони (в умовах, передбачених ч. 3 ст. 37 КК).

Не підлягають застосуванню в цій справі й положення ч. 5 ст. 36 КК, оскільки судами попередніх інстанцій не встановлено ні нападу озброєної особи, ні нападу групи осіб, ні таких обставин, які б давали підстави вважати, що засуджений відвертав саме протиправне насильницьке вторгнення у житло чи інше приміщення у значенні цієї норми.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 16.04.2026 у справі № 585/3835/17 (провадження № 51-4061км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135845323>

2.2. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст. 43-1 КК)

2.2.1. Незаконне поводження з вогнепальною зброєю на території, де не ведуться активні бойові дії, які викликали б необхідність її застосування, не відповідає обстановці відсічі та стримуванню збройної агресії і не охоплюється виправданим ризиком, передбаченим ст. 43-1 КК

Обставини справи: органом досудового розслідування особа обвинувачувалась у незаконному зберіганні з жовтня 2022 року за місцем свого проживання на території Тернопільської області чотирьох одиниць вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу до її вилучення працівниками поліції під час обшуку у березні 2023 року.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд виправдав обвинуваченого за ч. 1 ст. 263 КК через відсутність у його діянні складу

кримінального правопорушення. Апеляційний суд скасував цей вирок, визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 263 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що дії обвинуваченого повністю охоплюються положеннями ст. 43-1 КК, яка є різновидом крайньої необхідності, а тому не є кримінально караним діянням. Вважає правильним висновок суду першої інстанції у вирокі про те, що такі дії були вчинені у стані крайньої необхідності для усунення небезпеки збройної агресії рф з метою охорони суспільних інтересів та інтересів держави в умовах, коли небезпеку в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що відповідно до вимог ст. 43-1 КК передбачене кримінальним законом діяння не визнається кримінальним правопорушенням лише за умови, коли дії особи були безпосередньо спрямовані на відсіч та стримування збройної агресії з метою усунення конкретної існуючої загрози. Водночас на території Тернопільській області, де мешкав обвинувачений, з часу введення воєнного стану не велися і не ведуться активні бойові дії, які б викликали необхідність у застосуванні нарізної вогнепальної зброї, навіть за умови підтвердження версії сторони захисту, що передача такої зброї у березні 2023 року підрозділам ЗСУ була необхідна для підтримання обороноздатності держави та стримування збройної агресії рф.

За таких обставин, не заперечуючи виключної суспільної корисності діяльності обвинуваченого щодо виконання робіт по налаштуванню зброї та його професійної допомоги військовим підрозділам, які стримують збройну агресію рф, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що придбання та зберігання обвинуваченим нарізної вогнепальної зброї за місцем проживання в даній ситуації не відповідало обстановці відсічі та стримуванню агресії і не охоплювалось виправданим ризиком та бойовим імунітетом, у зв'язку з чим відсутні підстави стверджувати, що дії останнього підпадають під положення ст. 43-1 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 31.03.2026 у справі № 607/18500/23 (провадження № 51-3679км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655435>

3. Призначення покарання

3.1. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК)

3.1.1. При реальній сукупності злочинів суд, застосовуючи ст. 69 КК, повинен окремо зазначити, які саме пом'якшуючі обставини він враховує щодо кожного кримінального правопорушення та яким чином вони істотно знижують ступінь тяжкості конкретного злочину

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими і засудили двох обвинувачених за частинами 2 та 3 ст. 307 КК до покарання із застосуванням ст. 69 КК.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що пом'якшивши засудженим покарання на підставі ст. 69 КК, апеляційний суд обґрунтував своє рішення наявністю обставин, які вже були враховані судом першої інстанції. Водночас в оскаржуваній ухвалі не наведено жодних критеріїв, за якими апеляційний суд визначив повноту їх врахування місцевим судом.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що зі змісту ухвали апеляційного суду вбачається, що суд апеляційної інстанції, застосовуючи положення ст. 69 КК, взяв до уваги щире каяття обвинувачених та їх активне сприяння розкриттю кримінальних правопорушень, однак не вмотивував, яким чином встановлені судом обставини впливають на суспільну небезпечність вчинених обвинуваченими діянь і, відповідно, знижують ступінь тяжкості інкримінованих їм кримінальних правопорушень у порівнянні з висновками суду першої інстанції, який уже врахував усі ці обставини під час призначення покарання обвинуваченим за злочин, передбачений ч. 3 ст. 307 КК. Так само були враховані судом першої інстанції і дані про особи обвинувачених.

При цьому апеляційний суд будь-яких доказів у судовому засіданні не досліджував і інших обставин ніж ті, що вже були встановлені судом першої інстанції, не встановив.

Окрім того, як убачається з матеріалів провадження, в даному випадку мала місце реальна сукупність злочинів, а тому при застосуванні положень ст. 69 КК суд апеляційної інстанції повинен був відмежувати і зазначити, які саме обставини він враховує при застосуванні цієї норми окремо за кожний злочин.

Натомість суд апеляційної інстанції такого розмежування не зробив при застосуванні ст. 69 КК відносно двох окремих злочинів узяв до уваги одні й ті самі обставини не зазначивши у своєму рішенні, яким чином ці обставини істотно знижують ступінь тяжкості кожного з вчинених злочинів.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 24.03.2026 у справі № 456/6342/23 (провадження № 51-3819км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135589860>

3.2. Призначення покарання за сукупністю вироків (ст. 71 КК)

3.2.1. Призначення судом покарання за сукупністю вироків із застосуванням принципу поглинення менш суворого покарання більш суворим, у тому ж розмірі, який був призначений за новий злочин, суперечить положенням ст. 71 КК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 121 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років. На підставі ст. 71 КК за сукупністю вироків шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим остаточно визначено обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років. Апеляційний суд скасував вирок

місцевого суду в частині призначеного покарання та ухвалив новий вирок, яким на підставі ст. 71 КК до покарання, призначеного місцевим судом, частково приєднав невідбуте обвинуваченим покарання за вироком місцевого суду від 07.09.2022 та остаточно визначив йому покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років 6 місяців.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що при перегляді вироку суд апеляційної інстанції помилково застосував положення ст. 71 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що за правилами ч. 3 ст. 78 КК у разі вчинення засудженим під час іспитового строку нового кримінального правопорушення, суд призначає йому покарання за правилами, передбаченими статтями 71, 72 цього Кодексу.

Тому при призначенні покарання засудженому за новим вироком місцевий суд застосував положення ст. 71 КК, однак при цьому допустився помилки.

Так, згідно з вимогами ч. 1 ст. 71 КК якщо засуджений після постановлення вироку, але до повного відбуття покарання вчинив нове кримінальне правопорушення, суд до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком. Відповідно до ч. 4 цієї норми остаточно покарання за сукупністю вироків має бути більшим від покарання, призначеного за нове кримінальне правопорушення, а також від невідбутої частини покарання за попереднім вироком.

Разом із тим, при визначенні покарання засудженому за сукупністю вироків місцевий суд цих вимог закону не дотримався та всупереч положень ст. 71 КК застосував принцип поглинення менш суворого покарання більш суворим і визначив йому остаточно покарання у тому ж розмірі, який був призначений судом за новий злочин.

Зважаючи на те, що при ухваленні вироку місцевим судом було неправильно застосовано закон України про кримінальну відповідальність, суд апеляційної інстанції задовольнив апеляційну скаргу прокурора, скасував вказаний вирок у частині призначеного покарання та ухвалив новий вирок, яким на підставі ст. 71 КК за сукупністю вироків шляхом часткового приєднання до покарання, призначеного місцевим судом, невідбутої частини покарання за попереднім вироком визначив засудженому остаточно покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років 6 місяців.

Таке покарання відповідає засадам співмірності та індивідуалізації і є необхідним та достатнім для виправлення засудженого та запобігання вчиненню ним нових злочинів.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.04.2026 у справі № 381/265/24 (провадження № 51-4196км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135889086>

4. Звільнення від покарання та його відбування

4.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК)

4.1.1. Звільнення особи на підставі ст. 75 КК від відбування остаточного покарання, визначеного за сукупністю кримінальних правопорушень, до якої входить корупційне кримінальне правопорушення, передбачене ч. 4 ст. 354 КК, є неправильним застосуванням закону про кримінальну відповідальність

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 4 ст. 354 КК, ч. 2 ст. 358 КК, ч. 3 ст. 358 КК. Апеляційний суд вирок місцевого суду в частині призначення покарання скасував і ухвалив новий вирок, яким відповідно до ст. 75 КК обвинуваченого звільнив від відбування покарання з випробуванням.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що після призначення особі покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, суд апеляційної інстанції порушив встановлену в ст. 75 КК заборону щодо застосування положень цієї норми до осіб, які засуджуються за вчинення корупційних кримінальних правопорушень, необґрунтовано звільнивши обвинуваченого від відбування покарання з випробуванням.

Позиція ККС: скасовано вирок апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що відповідно до ст. 75 КК якщо суд, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, кримінальне правопорушення, передбачене статтями 403, 405, 407, 408, 429 цього Кодексу, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, катування, передбачене частиною третьою ст. 127 цього Кодексу, при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Як зазначено в примітці до ст. 54 КК корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу. Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366-2, 366-3 цього Кодексу.

Цього не врахував апеляційний суд та, звільняючи обвинуваченого від відбування остаточного покарання, визначеного за сукупністю кримінальних правопорушень, до якої входило і корупційне кримінальне правопорушення, передбачене ч. 4 ст. 354 КК, на підставі ст. 75 КК, неправильно застосував закон України про кримінальну відповідальність, а саме застосував закон, який не підлягав застосуванню.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 07.04.2026 у справі № 727/1332/25 (провадження № 51-3900км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135577404>

4.2. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років (ст. 79 КК)

4.2.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, є правом, а не обов'язком суду. Для застосування ст. 79 КК суд має встановити формально-юридичні (що містяться безпосередньо у ст. 79 КК і стосуються певних ознак особи) та оціночні підстави (індивідуальні особливості конкретного кримінального провадження, характер дій винної особи, її спосіб життя тощо), виходячи з пріоритету інтересів дитини та її виховання в сімейному оточенні

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинувачену за ч. 1 ст. 286-1 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що звільнення підзахисної від відбування покарання з іспитовим строком із застосуванням ст. 79 КК відповідатиме меті покарання, оскільки засуджена має чотирьох малолітніх дітей, одна з яких не досягла семирічного віку, визнала свою вину, щиро розкалася у скоєному, частково відшкодувала потерпілій завдану шкоду, позитивно характеризується за місцем проживання, вперше вчинила необережне кримінальне правопорушення.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій в частині призначеного покарання. На підставі ст. 79 КК звільнено обвинувачену від відбування основного покарання у виді позбавлення волі з випробуванням.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС констатувала, що у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, суд покладає на засуджену обов'язки відповідно до ч. 2 ст. 79 КК. Застосування цього виду звільнення від покарання є правом, а не обов'язком суду.

При цьому для застосування вказаної норми права законодавець визначив відповідні підстави: формально-юридичні (що містяться безпосередньо у ст. 79 КК і стосуються певних ознак особи) та оціночні (індивідуальні особливості конкретного кримінального провадження, характер дій винної особи, її спосіб життя тощо). Встановлення оціночних підстав є елементом реалізації дискреційних повноважень суду.

Для правильного застосування ст. 79 КК суд має встановити не тільки факт наявності на утриманні жінки дитини віком до семи років, але й дати належну оцінку тяжкості та обсягу вчинених суспільно небезпечних діянь, усім даним про особу обвинуваченої, з'ясувати, чи сприяє її спосіб життя забезпеченню інтересів дитини.

Оцінюючи наявність підстав для звільнення засудженої від відбування покарання з випробуванням, колегія суддів ККС виходить з того, що закріплення ст. 79 КК в кримінальному законодавстві зумовлено тим, що закон ставить інтереси дитини, її виховання вище, ніж негайне виконання покарання.

Колегія суддів ККС зазначає, що обвинувачена засуджена за вчинення нетяжкого кримінального правопорушення при наявності чотирьох малолітніх дітей, одній з яких не виповнилося семи років, тобто вона є багатодітною матір'ю, те, що відносно до наслідків її вина є необережною, позитивно характеризується за місцем свого проживання, де мешкає разом із своїм чоловіком та дітьми.

Крім того, під час судового провадження засуджена визнала свою вину у скоєному кримінальному правопорушенні.

З метою забезпечення права малолітніх дітей засудженої на зростання в сімейному оточенні останню колегія суддів ККС вважає за можливе звільнити її від відбування основного покарання з випробуванням на підставі ст. 79 КК зі встановленням іспитового строку.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 28.04.2026 у справі № 697/252/25 (провадження № 51-592км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136114402>

5. Інші заходи кримінально-правового характеру

5.1. Спеціальна конфіскація (ст. 96-1 КК)

5.1.1. Відсутність у формулюванні обвинувачення, визнаного судом доведеним, та в матеріалах кримінального провадження даних про використання мобільного телефона під час або для вчинення кримінального правопорушення унеможливорює його спеціальну конфіскацію, а тому телефон підлягає поверненню власнику

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 190 КК, ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 190 КК. На підставі ст. 96-1 КК застосовано спеціальну конфіскацію серед іншого до мобільного телефона, який належить обвинуваченому.

У касаційній скарзі сторона захисту просить скасувати застосовану спеціальну конфіскацію мобільного телефона і повернути його власнику – обвинуваченому, оскільки у формулюванні обвинувачення, визнаного судом доведеним, будь-які посилання на використання ним зазначеного мобільного телефона як засобу чи знаряддя вчинення злочину відсутні.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій, спеціальну конфіскацію мобільного телефону скасовано, а мобільний телефон повернуто обвинуваченому.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що суди попередніх інстанцій, застосовуючи спеціальну конфіскацію до мобільного телефону, обґрунтували своє рішення тим, що його було використано для вчинення кримінальних правопорушень. Зазначений телефон було визнано речовим доказом відповідно до постанови про визнання речовим.

Однак, колегія суддів суду ККС не погоджується з такими висновками судів попередніх інстанцій. За змістом судових рішень, у формулюванні обвинувачення, визнаного судом доведеним, будь-які посилання на використання обвинуваченим мобільного телефону під час / для вчинення кримінальних правопорушень відсутні. Не було зазначено про такі дані і в обвинувальному акті, поданому стороною обвинувачення.

Не містять даних про те, що зазначений мобільний телефон використовувався для виконання об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 190 КК й матеріали кримінального провадження. Ані з записів судових засідань суду першої інстанції, ані з матеріалів кримінального провадження, не вбачається, що прокурор, дотримуючись засади змагальності, надавав суду докази на підтвердження того, що саме вилучений в обвинуваченого мобільний телефон використовувався виним під час / для вчинення інкримінованих йому кримінальних правопорушень. Не було надано таких доказів і прокурором під час розгляду кримінального провадження в суді апеляційної інстанції.

З огляду на викладене, мобільний телефон, який відповідно до постанови про визнання речовим доказом був наданий обвинуваченим, підлягає поверненню останньому.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 29.04.2026 у справі № 357/9031/24 (провадження № 51-234км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136236988>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

6. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України

6.1. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК)

6.1.1. Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 110 КК, – загальний, а диспозиція вказаної статті в системному тлумаченні із ч. 2 ст. 18 КК не містить посилань про вчинення цього злочину лише певною особою. З огляду на це твердження сторони захисту про те, що місцевий суд не встановив, чи можна віднести обвинувачену до спеціального суб'єкта злочину – представника влади іншої держави, є необґрунтованими

Обставини справи: обвинувачена як депутат державної думи федеральних зборів рф, взяла участь у засіданні державної думи, де підтримала постанову зі зверненням до президента рф з проханням розглянути питання про визнання рф самопроголошених «днр» та «лнр» як самостійних, суверенних і незалежних держав, чим вчинила умисні дії з метою зміни меж території та державного кордону України

на порушення порядку, встановленого Конституцією України, які призвели до загибелі людей, у тому числі дітей, отримання ними тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості та заподіяння матеріальних збитків у вигляді знищення будівель, майна та інфраструктури.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 3 ст. 110 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що у вироку не обґрунтовано, що передбачена ч. 3 ст. 110 КК кваліфікуюча ознака – вчинення злочину представником влади – може бути застосована до обвинуваченої, а також не встановлено, чи можна віднести обвинувачену до спеціального суб'єкта злочину – представника влади іншої держави.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що за приписами ст. 8 КК іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення за її межами, підлягають в Україні відповідальності за цим Кодексом у випадках, передбачених міжнародними договорами або якщо вони вчинили передбачені цим Кодексом тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України.

Україна може поширювати свою кримінальну юрисдикцію на громадян рф, зокрема депутатів державної думи федеральних зборів рф, серед іншого, у частині притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, передбачені розд. I «Злочини проти основ національної безпеки України» і розд. XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» КК.

Колегія суддів ККС вважає обґрунтованими висновки судів попередніх інстанцій про наявність у діях обвинуваченої передбаченої ч. 3 ст. 110 КК кваліфікуючої ознаки – вчинення злочину представником влади.

Крім того, за приписами ст. 18 КК суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 цієї статті). Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 цієї статті).

Таким чином, колегія суддів ККС не бере до уваги тверджень сторони захисту про те, що місцевий суд не встановив, чи можна віднести обвинувачену до спеціального суб'єкта злочину – представника влади іншої держави, оскільки з огляду на складові ознаки злочину, передбаченого ст. 110 КК, суб'єкт цього кримінального правопорушення – загальний, а диспозиція вказаної норми кримінального закону в системному тлумаченні із ч. 2 ст. 18 КК, не містить посилань на те, що таке кримінально каране діяння може бути вчинене лише певною особою.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.04.2026 у справі № 686/20911/22 (провадження № 51-2828км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135889069>

6.1.2. Визнання інших державних утворень, «днр» та «лнр», у межах міжнародно визнаних кордонів України, є діями, спрямованими на зміну меж території та державного кордону України, і утворюють склад злочину, передбаченого ст. 110 КК

Обставини справи: обвинувачений як депутат державної думи федеральних зборів рф та представник влади рф, діючи умисно, за попередньою змовою групою осіб з іншими депутатами та представниками влади і збройних сил рф, з метою зміни меж території та державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, розуміючи, що він посягає на недоторканість та територіальну цілісність України, підтримав постанову із зверненням до президента рф з проханням розглянути питання про визнання рф самопроголошених «днр» та «лнр» як самостійних, суверенних і незалежних держав, а також прийняв участь у засіданні державної думи федеральних зборів рф, де підтримав ратифікацію договорів про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між рф і так званими «днр» і «лнр».

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 110 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що суди попередніх інстанцій достовірно встановили, що депутат державної думи федеральних зборів рф на засіданні держдуми рф спільно з іншими депутатами проголосував «за» ратифікацію договорів «про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між рф і «днр» та «лнр». Визнання інших державних утворень, так званих «днр» та «лнр», у межах міжнародно визнаних кордонів України, є діями, спрямованими на зміну меж території та державного кордону України.

Внаслідок ратифікації держдумою рф 22.02.2022 договорів про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу, під приводом допомоги так званим «днр» і «лнр», 24.02.2022 рф здійснила повномасштабне військове вторгнення на територію України, де розпочала бойові дії, з метою зміни меж території та державного кордону України.

Факт того, що всі представники влади рф усвідомлюють та розуміють, що Україна є суверенною державою з міжнародно визнаними кордонами, підтверджений ратифікацією рф 22.04.2004 Договору між Україною та рф про українсько-російський державний кордон від 28.01.2003, яким визнано та демарковано кордон між Україною та рф.

Обвинувачений, будучи депутатом державної думи федеральних зборів рф, достовірно знав про укладення такого договору державою, представником влади якої він є, тобто рф, а отже розумів незаконність, протиправність зміни меж території та державного кордону України. Водночас, вказані дії стали можливими завдяки спільним злочинним діям (рішенням) депутатів державної думи рф, до складу яких входить обвинувачений, та які процедурно приймаються за наявності ряду умов (наявності кворуму та інше).

У контексті викладеного колегія суддів ККС погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що вина обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 110 КК, доведена поза розумним сумнівом.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 607/6413/23 (провадження № 51-3334км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135479303>

6.2. Державна зрада (ст. 111 КК)

6.2.1. Вчинення дій, спрямованих на допомогу окупаційній владі у примусовій паспортизації громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, може розцінюватися як таке, що заподіює шкоду національній безпеці України та утворює склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 111 КК

Обставини справи: обвинувачена як громадянка України та державний службовець, у період з квітня по серпень 2022 року як головний спеціаліст Енергодарського відділу Управління ДМС у Запорізькій області вступила у злочинну змову з представниками окупаційної влади Запорізької області та вступила на службу до так званого «управління по вопросам миграции гу мвд россии по Запорожской области» в м. Енергодарі, яке входить до структури «главного управления по вопросам миграции министерства внутренних дел рф» Запорізької області, чим порушила присягу державного службовця та перейшла на бік ворога в умовах воєнного стану. Зайнявши посаду в незаконно утвореному паспортному центрі на тимчасово окупованій території, обвинувачена приймала документи на оформлення паспортів рф.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі захисник, посиляючись на неврахування судами норм міжнародного права, зауважує, що внаслідок відсутності доказів про умисел та добровільність згоди на співпрацю з окупаційною владою в умовах окупації, суди попередніх інстанцій мали ретельно дослідити мотиви й обставини, які могли призвести до певних дій обвинуваченої.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що, як видно з матеріалів справи, суд апеляційної інстанції, спростовуючи доводи сторони захисту про відсутність у діях обвинуваченої складу інкримінованого їй злочину, передбаченого ч. 2 ст. 111 КК, зазначив, що умисел обвинуваченої доведено сукупністю доказів та обставин, зокрема:

- її повернення до м. Енергодару після візиту до м. Запоріжжя без подання заяви на звільнення;

- факт працевлаштування в структурі окупаційної влади, що підтверджено показаннями свідків, документами службової перевірки, а також діями самої обвинуваченої, які полягали у здійсненні прийому громадян та оформленні документів у незаконно створеному органі окупаційної влади;

- цікавість до питань зарахування стажу, що вказує на інтерес до подальшої діяльності у складі незаконно створеного органу.

При цьому апеляційний суд зауважив, що:

- наведені дії обвинуваченої є усвідомленими, добровільними, вчинені в період воєнного стану, після початку широкомасштабної агресії РФ, в умовах, коли кожному службовцю було очевидно, що діяльність на користь окупаційної адміністрації є спрямованою на підриг суверенітету України;

- обвинувачена як працівник кадрової служби з понад 20-річним стажем усвідомлювала суспільну небезпечність своїх дій, передбачала наслідки та бажала їх настання, що повністю відповідає доктринальному тлумаченню прямого умислу згідно з ч. 1 ст. 24 КК.

Враховуючи зазначене, колегія суддів ККС вважає, що доводи касаційної скарги захисника є необґрунтованими, оскільки суперечать встановленим в оскаржуваних судових рішеннях обставинам справи та не узгоджуються з позицією Верховного Суду, якою визначено, що передбачена диспозицією ст. 111 КК кваліфікуюча ознака – перехід на бік ворога, незалежно від наявності факту настання суспільно небезпечних наслідків, у цілому може полягати і в добровільному зайнятті особою посади в незаконних органах влади на окупованих територіях, що у свою чергу завдає шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України.

Факт вчинення обвинуваченою інкримінованого їй злочину підтверджується сукупністю досліджених місцевим судом (та врахованих апеляційним судом) належних і допустимих доказів (показань свідків, протоколу пред'явлення особи для впізнання, протоколу тимчасового доступу до документів та інших письмових доказів), які відповідно до оскаржуваних судових рішень підтверджували факт переходу обвинуваченої на бік ворога в умовах воєнного стану, що виразилося у вступі на службу до незаконних органів окупаційної влади (диспозиція ч. 2 ст. 111 КК).

Колегія суддів ККС вважає обґрунтованою позицію судів попередніх інстанцій про те, що вчинення дій, спрямованих на допомогу окупаційній владі в примусовій паспортизації паспортами держави-агресора громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, може розцінюватися як таке, що заподіює шкоду національній безпеці України.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 334/4071/23 (провадження № 51-2756км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135515716>

6.3. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК)

6.3.1. Окупація території АР Крим і встановлення на цій території окупаційних органів судової влади мали відкритий характер, а тому повнолітній громадянин України, який зайняв у незаконному органі судової влади посаду голови суду, усвідомлював суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачав його суспільно небезпечні наслідки і бажав їх настання, тобто діяв з прямим умислом на вчинення колабораційної діяльності (ч. 7 ст. 111-1 КК)

Обставини справи: громадянин України, який був суддею Сімферопольського районного суду АР Крим (звільнений 19.04.2016 з вказаної посади Постановою Верховної Ради України № 1225-VIII), добровільно зайняв посаду голови суду в незаконному судовому органі – Судацькому міському суді, створеному на території м. Судак на тимчасово окупованій території АР Крим, та далі здійснював «правосуддя» на окупованій території України від імені іноземної держави – рф.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 7 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду не було та не могло бути встановлено чи вчинялось кримінальне правопорушення обвинуваченим добровільно та умисно, або під тиском сторонніх осіб, оскільки останній не був присутній безпосередньо в судовому засіданні.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС визнала безпідставними доводи сторони захисту про відсутність умислу у обвинуваченого на вчинення інкримінованого йому кримінального правопорушення, мотивуючи це тим, що після тимчасової окупації частини території України обвинувачений не повернувся на підконтрольну уряду України територію, а натомість указом президента рф від 10.06.2022 був призначений на посаду судді Судацького міського суду та в подальшому здійснював правосуддя відповідно до законодавства держави-окупанта – рф, що свідчить про добровільність його дій та відсутність будь-якого тиску під час їх вчинення, оскільки останній керувався виключно корисливими мотивами та хибним почуттям кар'єризму.

Крім цього окупація території АР Крим та встановлення на цій території окупаційних органів судової влади мали відкритий характер, а тому обвинувачений, як повнолітній громадянин України, займаючи у незаконному органі судової влади посаду голови суду, усвідомлював суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачав його суспільно небезпечні наслідки і бажав їх настання, тобто діяв з прямим умислом.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 07.04.2026 у справі № 758/13882/23 (провадження № 51-4070км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135577297>

6.3.2. Допомога у веденні бойових дій проти ЗСУ є ознакою колабораційної діяльності, визначеної у ст. 111-1 КК, яка може виявлятися, зокрема, у наданні представнику держави-агресора військово значущих відомостей. Встановлення факту надання особою інформації військовослужбовцю РФ, який належить до збройного формування, створеного на тимчасово окупованій території, свідчить про наявність ознак колабораційної діяльності, визначеної у ч. 7 ст. 111-1 КК

Обставини справи: обвинувачена у лютому 2023 року в м. Новогродівці Донецької області за допомогою месенджера «Telegram» неодноразово відправляла інформацію про розташування в цьому місті підрозділів ЗСУ на обліковий запис абонента «Beluga Z», що належить військовослужбовцю РФ.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою та засудили обвинувачену за ч. 7 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник вважає, що діяння обвинуваченої, яке полягає в поширенні інформації про розташування військових формувань України за можливості їх ідентифікації на місцевості, відповідає диспозиції ч. 2 ст. 114-2 КК, тож закон України про кримінальну відповідальність було застосовано неправильно.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що обвинувачена знала про належність військовослужбовця РФ до збройного формування, створеного на тимчасово окупованій території, і свідомо передавала йому інформацію, яка становить військовий інтерес для держави-агресора. Тому протилежні твердження обвинуваченої суд оцінив критично й відхилив.

Аргументи захисника про те, що вчинки обвинуваченої не можна вважати допомогою у веденні бойових дій, є неспроможними, адже за змістом чинного законодавства така допомога охоплює дії не тільки фізичного, але й інформаційного характеру, як-от передача ворогові військово значущих відомостей. При цьому винна особа не може не усвідомлювати, що внаслідок таких дій буде завдано шкоди підрозділам ЗСУ, які захищають незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.

Не можна визнати слушними також міркування щодо наявності в діянні обвинуваченої ознак кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 114-2 КК.

Вказаною нормою передбачено відповідальність за несанкціоноване поширення в умовах воєнного стану інформації про переміщення, рух чи розташування ЗСУ за можливості їх ідентифікації на місцевості.

Натомість ч. 7 ст. 111-1 КК визначено колабораційну діяльність, серед іншого, встановлено караність за надання допомоги у веденні бойових дій проти ЗСУ. Така діяльність як елемент співпраці з представником держави-агресора може бути в різних формах, зокрема і наданні їм потрібної інформації.

У цій справі встановлено, що, неодноразово спілкуючись із представником РФ (військовослужбовцем), засуджена надавала йому запитувану інформацію і в такий спосіб допомагала ворогу у веденні бойових дій. Отже, окреслена ситуація не охоплюється диспозицією ч. 2 ст. 114-2 КК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 202/14884/23 (провадження № 51-5712км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135479265>

6.3.3. Добровільність дій особи, яка обвинувачується у вчиненні колабораційної діяльності (ч. 7 ст. 111-1 КК), є обов'язковою ознакою цього злочину і має бути доведена стороною обвинувачення поза розумним сумнівом. Державні органи не звільняються від зобов'язання провести ефективне розслідування заяви про погане поведження лише через те, що воно здійснювалося представниками окупаційних сил. При розгляді питання про добровільність дій обвинуваченої суд не може відкинути показання свідків лише тому, що вони не були очевидцями застосування фізичного насильства або не довели факт примусу, а також не може вимагати письмової заяви про погане поведження без аналізу можливості та безпеки такого звернення в умовах окупації

Обставини справи: громадянка України, будучи працівником правоохоронного органу, приблизно в квітні 2022 року на окупованій території м. Ізюма добровільно зайняла посаду слідчого у «народной милиции», яка пізніше перейменована в «отделение полиции № 2 (дислокация г. изюм) управления внутренних дел военно-гражданской администрации харьковской области», в якому до вересня 2022 року проводила слідчі дії з метою розслідування злочинів на території м. Ізюма.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 111, ч. 7 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту зазначає, що суди попередніх інстанцій не спростували тверджень засудженої про те, що вона співпрацювала з окупаційною владою під впливом залякування, фізичного та психологічного тиску, у справі відсутні документи, які б свідчили про волевиявлення засудженої служити в органах окупаційної влади.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що відповідальність за колабораційну діяльність в умовах окупації настає у разі добровільного, тобто з власної волі та за відсутності фізичного чи психічного примусу або крайньої необхідності, зайняття у відповідних органах посади з метою спричинити шкоду українській державі; якщо особа здійснювала відповідні дії під будь-яким примусом, склад колабораційної діяльності, зокрема, і передбаченої ч. 7 ст. 111-1 КК відсутній. Таким чином, добровільність дій, згаданих у ч. 7 ст. 111-1 КК, є обов'язковою ознакою цього злочину і має бути доведена стороною обвинувачення поза розумним сумнівом.

Суд першої інстанції дійшов висновку про добровільність співпраці обвинуваченої з органами окупаційної влади на підставі показань ряду свідків.

У той же час в ході провадження у цій справі сторона захисту послідовно заявляла про погане поведження, застосоване до обвинуваченої представниками окупаційних сил з метою примусити її до співпраці.

Під час судового розгляду ряд свідків стверджували, що обвинувачену, як і кількох інших осіб, що мали стосунок до поліції, «забрали», вона повернулася через три або чотири дні і повідомила, що її переконували працювати в поліції, тримали «на підвалі», вивозили в ліс, стріляли з вогнепальної зброї біля голови. Свідки бачили на її тілі синці та інші ушкодження, порваний одяг. Лікар, до якого вона звернулася, підтвердила в суді наявність в неї тілесних ушкоджень і пошкодження вуха, а також повідомила, що вона мала дуже пригнічений психологічний стан та говорити зайве, мабуть, боялась.

В цій справі не йдеться про погане поводження з боку представників державних органів України. Однак колегія суддів ККС зазначає, що зобов'язання за ст. 3 ЄКПЛ провести ефективне розслідування заяви не обмежується лише випадками поганого поводження з боку її агентів. Державні органи не звільняються від зобов'язання провести ефективне розслідування заяви про погане поводження лише через те, що воно приписується представникам окупаційних сил. В обставинах цієї справи це зобов'язання трансформується в обов'язок національних органів ретельно перевірити таку заяву в контексті обґрунтованості версії про добровільність дій обвинуваченої.

Суд, оцінюючи докази, надані стороною обвинувачення з метою спростування заяви особи про вимушеність її дій в умовах окупації, має оцінити ефективність проведеного розслідування такої заяви для висновку про достатність і переконливість наданих доказів.

Оскаржені рішення не містять будь-якого аналізу заходів, які сторона обвинувачення здійснила для розслідування цих заяв та результатів такого розслідування, а також висновку, чи вчинила сторона обвинувачення усі розумні заходи для спростування заяви про примус, враховуючи наявність численних непрямих доказів такого поводження. Колегія суддів ККС відзначає, що у рішеннях судів попередніх інстанцій не згадано навіть детального допиту обвинуваченої щодо обставин такого поводження, який давав можливість стороні обвинувачення визначити напрямки розслідування її заяви, зокрема, і через отримання інформації від органів, які проводили чи проводять розслідування злочинів, вчинених представниками окупаційної влади в Ізюмі.

Суди попередніх інстанцій також відкинули твердження засудженої про погане поводження посиленням на те, що вона не подала у письмовому вигляді заяви про вчинення щодо неї таких дій. Суди не пояснили, до якого «відповідного органу» в умовах окупації мала звернутися засуджена з цього приводу, а також не проаналізували, наскільки таке звернення було безпечним для обвинуваченої і здатним призвести до ефективного розслідування. Якщо ж суд мав на увазі звернення до правоохоронних органів України, то він також мав проаналізувати можливість такого звернення під час окупації.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.04.2026 у справі № 642/1023/23 (провадження № 51-1951км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135926425>

7. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

7.1. Умисне вбивство (ст. 115 КК)

7.1.1. Умисний підпал потерпілого з використанням легкозаймистої речовини, що спричинив особливі страждання та смерть, кваліфікується як умисне вбивство з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК). Тушіння вогню на потерпілому не спростовує умислу на вбивство і не є підставою для перекваліфікації на іншу статтю КК

Обставини справи: обвинувачені з мотивів помсти, після завдання потерпілому ударів по тілу, облили його легкозаймистою речовиною та підпалили його одяг. Переконавшись, що потерпілий горить, обвинувачені покинули місце вчинення злочину. Згодом потерпілого було госпіталізовано, однак наступного дня від отриманих травм він помер у лікарні.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими і засудили обвинувачених за пунктами 4, 12 ч. 2 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що кваліфікацію дій обвинувачених за пунктами 4, 12 ч. 2 ст. 115 КК здійснено без належного дослідження та мотивованого встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення (не з'ясовано наявність умислу на заподіяння смерті). Зазначає, що потерпілий на момент вчинення діяння був живий, а завдані ушкодження свідчать про заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, а не про умисел на позбавлення життя.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що як вбачається зі встановлених фактичних обставин, обвинувачені умисно облили потерпілого легкозаймистою речовиною і підпалили його, спричинивши тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння. У результаті цих дій потерпілий, який зазнав особливих страждань та відчував нестерпний біль, помер наступного дня.

Колегія суддів ККС звертає увагу, що сам факт тушіння вогню на потерпілому не спростовує висновків про умисність дій обвинувачених на заподіяння смерті потерпілому, вчиненого з особливою жорстокістю, а тому не може бути підставою для перекваліфікації на будь-яку іншу статтю КК.

Крім того, як слушно зазначив місцевий суд, з матеріалів провадження та оцінених в сукупності показань свідків вбачається, що дії обвинувачених були узгодженими і послідовними, обидва заподіювали удари по тілу потерпілого, навіть коли той був на землі й не чинив ніякого опору. На спільність умислу, спрямованого на умисне вбивство, вказує механізм і спосіб заподіяння тілесних ушкоджень, адже свідки бачили, як безпосередньо обвинувачені завдавали потерпілому ударів, навіть коли той лежав на землі, потім бачили в руках обвинувачених пляшку з рідиною, якою був политий потерпілий перед підпалом, при цьому свідок, показання якої суд визнав достовірними, прямо вказала на вчинення таких дій обвинуваченим, що свідчить про наявність єдиної спільної мети та узгодженість дій засуджених і про їхню попередню домовленість.

Показання обвинуваченого про те, що він намагався загасити вогонь, поливаючи потерпілого водою, не спростовують вчинення ним протиправного заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого, що спричинило його смерть.

Отже, про спрямування умислу обвинувачених саме на умисне вбивство потерпілого з особливою жорстокістю свідчить, зокрема, спосіб вчинення злочину, умисний підпал потерпілого, засіб його вчинення (легкозаймиста речовина), взаємовідносини між обвинуваченими і потерпілим.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 01.04.2026 у справі № 758/13281/21 (провадження № 51-4616км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135577215>

7.1.2. Використання приведеної в бойову готовність ручної осколкової гранати на подвір'ї будинку у приватному секторі серед помешкань інших людей свідчить про спрямованість умислу на позбавлення життя потерпілого способом, небезпечним для життя багатьох осіб

Обставини справи: обвинувачений, маючи давні неприязні стосунки з потерпілим, проник на його подвір'я та привівши у бойову дію ручну осколкову гранату побіг за ним і його співмешканкою й кинув гранату в бік господаря оселі, той ухилився, змінивши напрямок руху, граната перелетіла через паркан на сусіднє подвір'я, де стався вибух, внаслідок якого поранено жінку сусіднього господарства та пошкоджено її майно.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 15, п. 5 ч. 2 ст. 115, ч. 1 ст. 263, ч. 1 ст. 162 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що відсутність у потерпілого жодних ушкоджень, поведінка обвинуваченого до, під час і після злочину, зокрема, припинення ним переслідування потерпілого одразу після кидання гранати, свідчить про відсутність у нього прямого умислу на вбивство останнього та доводить, що він діяв з неконкретизованим умислом, допускаючи можливість як заподіяння будь-якої шкоди здоров'ю, так і настання смерті потерпілого, а тому повинен відповідати лише за фактично заподіяні наслідки.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що закінчений замах на умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб (ч. 2 ст. 15, п. 5 ч. 2 ст. 115 КК), полягає в тому, що винувата особа, реалізуючи умисел на позбавлення життя потерпілого, застосовує такі способи і методи вбивства, які, як вона усвідомлює, створюють небезпеку не тільки для життя тієї конкретної людини, яку вона хоче вбити, але й для іншої, хоча б однієї людини (вибухові пристрої, підпал будинку, отруєння джерела води, обстріл натовпу), проте злочин не було доведено до кінця (смерть не настала) з причин, що не залежали від її волі (наприклад, своєчасна медична допомога, втручання третіх осіб). З'ясування наявності чи відсутності реальної небезпеки для життя інших осіб здійснюється з огляду на кожну конкретну обстановку вчинення злочину.

Використання обвинуваченим оборонної осколкової гранати, призначеної для ураження живої сили противника, вагою 600 г, масою розривного заряду 60 г із максимальною дистанцією ураження 200 м та кількістю осколків до 300 штук, на подвір'ї приватного будинку, де перебувають дві особи, а сам будинок розташований у приватному секторі серед помешкань інших людей, створює реальну небезпеку для життя багатьох осіб і свідчить про спрямованість його умислу на позбавлення життя потерпілого способом, небезпечним для життя багатьох осіб. Проте обвинувачений не довів свого злочинного умислу до кінця з причин, які не залежали від його волі, оскільки потерпілий змінив напрямок руху в бік до обвинуваченого під час кидання останнім гранати і впав на землю, а потерпіла вчасно зупинилася поза зоною ураження гранати за рогом будинку. Тому, за встановлених місцевим та апеляційним судами фактичних обставин, ці дії обвинуваченого правильно кваліфіковано за ч. 2 ст. 15, п. 5 ч. 2 ст. 115 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 382/514/23 (провадження № 51-2769км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135515657>

8. Кримінальні правопорушення проти власності

8.1. Грабіж (ст. 186 КК)

8.1.1. Проникнення до житла, що є ознакою складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 186 КК, слід розуміти як проникнення до приміщення, призначеного для постійного чи тимчасового проживання людей, або до його частини, де може зберігатися майно, незалежно від призначення приміщення та правового статусу, яке знаходиться у фактичному володінні особи та пристосоване для постійного чи тимчасового проживання в ньому фізичних осіб.

Викрадення чужого майна з кімнати, розташованої на другому поверсі приміщення магазину, де фактично мешкала потерпіла, є проникненням до житла та ознакою складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 186 КК

Обставини справи: обвинувачений, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з метою викрадення чужого майна, піднявся по сходах на другий поверх приміщення магазину, де в цей час у кімнаті спала потерпіла. Проникнувши до кімнати, обвинувачений у присутності потерпілої відкрито викрав її сумку вартістю 411 грн, у якій містилися сумка-гаманець вартістю 128,50 грн, гроші в сумі 5995 грн та два блокноти з рукописними записами. Загалом обвинувачений відкрито викрав майно потерпілої на суму 6534,50 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 4 ст. 186 КК.

У касаційній скарзі обвинувачений вважає, що кваліфікація його дій за ч. 4 ст. 186 КК не доведена, оскільки не встановлено ознак житла чи іншого володіння у приміщенні, проникнення у яке інкримінується.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що законом України про кримінальну відповідальність і кримінальним процесуальним законом не встановлено обов'язковості такої ознаки житла особи чи її іншого володіння, як їх належність особі на праві власності чи на праві володіння. Під житлом потрібно розуміти як приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей, так і ті його частини, де може зберігатися майно та будь-яке приміщення, незалежно від його призначення і правового статусу, яке знаходиться у фактичному володінні особи та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі його складові частини. Отже, суди попередніх інстанцій обґрунтовано виходили з того, що кімната, у якій мешкала потерпіла, відповідає усім притаманним житлу ознакам.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.04.2026 у справі № 354/1478/24 (провадження № 51-4332км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135845165>

9. Кримінальні правопорушення проти довкілля

9.1. Забруднення або псування земель (ст. 239 КК)

9.1.1. Забруднення і псування (засмічення) земель є самостійними, нетотожними діяннями у складі кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 239 КК. Визнаючи особу винною лише в одному з цих діянь, суд зобов'язаний встановити розмір шкоди і окремо оцінити, чи становить така шкода тяжкі наслідки як кваліфікуючу ознаку

Обставини справи: органом досудового розслідування обвинувачений обвинувачувався в тому, що він, не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності, не обіймаючи посаду на будь-якому підприємстві, установі чи організації, яка є суб'єктом правовідносин у галузі поводження з відходами, без передбаченого законом дозволу чи доручення уповноваженого суб'єкта, вчинив умисні дії, спрямовані на незаконне надання послуг, зокрема з прийому відходів, а саме шламу шліфувального (металошлам), який належить до III класу небезпечних відходів, які підлягали перевезенню товариством з м. Луцьк до м. Горішні Плавні Полтавської області за умовами договору, однак без укладення відповідних правочинів та передбаченого законом дозволу, а також науково обґрунтованих проектних рішень, були вивезені та вивантажені внаслідок злочинних дій обвинуваченого на території земельної ділянки комунальної форми власності у м. Шепетівка Хмельницької області.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: за результатами нового розгляду апеляційний суд скасував виправдувальний вирок місцевого суду та ухвалив новий вирок, яким обвинуваченого визнав винуватим за ч. 2 ст. 239 КК.

У касаційній скарзі захисник вбачає, що його підзахисному інкримінувалося лише забруднення земель за ст. 239 КК, однак, виходячи з інкримінованих наслідків, його фактично було засуджено й за псування земель, зокрема шляхом їх засмічення.

Позиція ККС: скасовано вирок апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що відповідно до диспозиції ч. 2 ст. 239 КК кримінальна відповідальність встановлена за забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, якщо це спричинило загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки.

Таким чином, кримінально караними за змістом указаної норми Особливої частини КК є два діяння: 1) забруднення земель; 2) псування земель. Вказані діяння не є тотожними.

Відповідно до обвинувального акта за кінцевою кваліфікацією його дій обвинуваченому було пред'явлено обвинувачення у забрудненні земель відходами, шкідливими для довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, що створило небезпеку для довкілля та спричинило тяжкі наслідки, тобто у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 239 КК.

При цьому згідно з розширеним формулюванням висунутого обвинувачення в обвинувальному акті зазначено, що вивантаження небезпечних відходів обвинуваченим призвело як до 1) забруднення, так і до 2) засмічення земельної ділянки. Термін «псування» земель окремо в обвинувальному акті не фігурує.

Стосовно вирішення питання про те, у вчиненні якого саме діяння обвинуваченого визнано винуватим (доведена його вина), у вирокі апеляційного суду містяться твердження, які суперечать один одному.

За змістом матеріалів провадження й згідно з позицією колегії суддів апеляційного суду чітко розмежовуються суми шкоди, яка була завдана окремо 1) забрудненням земель і окремо 2) їх псуванням (засміченням).

Визнавши у підсумку в оскаржуваному вирокі доведеною вину обвинуваченого лише у забрудненні земель, що не тотожно їх псуванню (засміченню), і не визнаючи його вину доведеною також і у їх псуванні (засміченні), апеляційний суд у якості тяжких наслідків вчиненого діяння встановив розмір спільної шкоди як за забруднення земель, так і за їх псування (засмічення), в сумі понад три мільйони гривень, що є суперечливим, хоча має істотне значення як для кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 239 КК, в аспекті встановлення його наслідків, так і для можливого у майбутньому вирішення питання про відшкодування шкоди, яка можливо була завдана діями обвинуваченого довкіллю.

При цьому апеляційний суд, визнавши доведеною вину обвинуваченого лише у забрудненні земель знову не зробив власного висновку про те, чи може розмір шкоди власне лише за забруднення земель у сумі 738 886, 26 грн кваліфікуватися як тяжкі наслідки в контексті положень ч. 2 ст. 239 КК та положень цього Кодексу в цілому.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 01.04.2026 у справі № 688/580/22 (провадження № 51-2222км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135443426>

9.2. Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин (ст. 240 КК)

9.2.1. Для кваліфікації дій за ч. 3 ст. 240 КК як незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення необхідно, щоб видобута копалина була прямо зазначена в переліку корисних копалин загальнодержавного значення, затвердженому Кабінетом Міністрів України, у редакції, чинній на момент вчинення діяння. Встановлення експертизою найменування копалини, яке не відповідає зазначеному переліку, виключає наявність обов'язкового елемента об'єктивної сторони цього злочину – незаконного видобутку корисних копалин загальнодержавного значення

Обставини справи: органом досудового розслідування четверо осіб обвинувачувались у тому, що здійснили видобування піщано-гравійної суміші (гравію). Зокрема, один з обвинувачених, будучи машиністом екскаватора, здійснював видобування піщано-гравійної суміші та подальше її навантаження на транспортні засоби із напівпричепами, якими керували інші обвинувачені, та перевозили вказану суміш і вивантажували її на огороженій території земельної ділянки.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали невинуватими та виправдали чотирьох осіб за ч. 3 ст. 240 КК на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК, у зв'язку з недоведеністю в їх діянні складу вказаного кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд дійшов до безпідставного висновку, що піщано-гравійна сировина із вмістом гравію на момент її незаконного видобування не була корисною копалиною загальнодержавного значення.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 3 ст. 240 КК, проявляється в незаконному видобуванні корисних копалин загальнодержавного значення, вчиненому за попередньою змовою групою осіб. Із суб'єктивної сторони склад даного злочину характеризується прямим умислом, а суб'єкт злочину є загальним. Видобування корисних копалин передбачає дії, які полягають у вилученні з родовищ корисних копалин будь-яким способом.

Постановою КМУ від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення», затверджено переліки корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення. Зокрема, до корисних копалин загальнодержавного значення в складі піщано-гравійної сировини віднесено такі копалини: галька, гравій, піщано-гальковий матеріал, ракушняк, а до корисних копалин місцевого значення в складі піщано-гравійної сировини віднесено пісок.

Водночас, місцевий суд звернув увагу, що на підтвердження того, що обвинувачені вчинили незаконне видобування корисних копалин саме загальнодержавного значення, стороною обвинувачення надано висновок судової експертизи ґрунтів, який свідчить, що суміш, вилучена із насипу каменю на місці події, із земельної ділянки, напівпричепів транспортних засобів, лопати і ковша екскаватора - є піщано-гравійною сумішшю і некарбонатним пилюватим піском з камінням.

Однак, вказана постанова КМУ не використовує термін «піщано-гравійна суміш» як визначення терміну корисної копалини загальнодержавного чи місцевого значення. Отже, місцевий суд констатував, що стороною обвинувачення не надано жодного належного доказу, який би підтверджував факт незаконного видобування обвинуваченими корисних копалин саме загальнодержавного значення. Враховуючи наведене, у діях обвинувачених відсутній обов'язковий елемент об'єктивної сторони злочину, а саме – незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення.

Суд апеляційної інстанції погодився з висновками суду першої інстанції про виправдання осіб та зазначив, що саме постановою КМУ від 12.12.1994 № 827 (на яку послався у вирокі суд першої інстанції) затверджені переліки конкретних корисних копалин, які можуть враховуватись при кримінально-правовій кваліфікації дій, пов'язаних із незаконним видобуванням корисних копалин, однак редакція затвердженого переліку корисних копалин загальнодержавного значення, що діяла на період інкримінованих діянь, не містила в собі такої корисної копалини як «піщано-гравійна суміш».

Суд апеляційної інстанції звернув увагу на те, що така корисна копалина була включена до переліку корисних копалин загальнодержавного значення лише 23.05.2025 Постановою КМУ № 600 «Про внесення змін до постанови КМУ від 12.12.1994 № 827» і віднесена до «техногенних неметалічних» та не відноситься до «сировини піщано-гравійної».

При цьому, внесення зазначених змін підтверджує висновки суду першої інстанції, що «піщано-гравійна суміш» є окремим видом корисних копалин загальнодержавного значення, і для кваліфікації дій з її незаконного видобування, вона мала бути чітко вказана у відповідному переліку.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 28.04.2026 у справі № 343/1072/23 (провадження № 51-4386км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136114415>

10. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

10.1. Встановлення або поширення злочинного впливу (ст. 255-1 КК)

10.1.1. Склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 255-1 КК (Встановлення або поширення злочинного впливу), утворюють дії особи, спрямовані на умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу, а не сам по собі факт перебування особи у певному статусі в злочинному середовищі

Обставини справи: засуджений обвинувачувався у встановленні та поширенні злочинного впливу на території м. Кам'янця-Подільського Хмельницької області з метою підтримання злочинських традицій, матеріального забезпечення та координації злочинної діяльності, здійснення контролю за злочинною діяльністю груп та осіб, причетних до вчинення на території району кримінальних правопорушень.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за частинами 2, 3 ст. 185, ч. 2 ст. 289, ч. 1 ст. 255-1 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує про відсутність у діях підзахисного складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 255-1 КК, адже сам по собі факт перебування особи у певному статусі та/або віднесення себе до певної спільноти не є діянням в його кримінально-правовому значенні, що давало би підстави вважати статус чи приналежність особи до певної спільноти кримінальним правопорушенням.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що ознаки умисного встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу встановлюються судами відповідно до характеру вчиненого діяння та об'єктивно-предметних умов його вчинення, на підставі встановлених судом фактичних обставин кримінального правопорушення, що підтверджені належними і допустимими доказами. Кримінальним правопорушенням є діяння, вчинене суб'єктом кримінального правопорушення, і статтями 255, 255-1 КК передбачено відповідальність саме за відповідні діяння, де не згадується про сам по собі факт перебування особи у певному статусі, а йдеться про вчинення відповідною особою передбачених в законі дій.

Відповідно до ст. 255 КК під злочинним впливом у цій статті та статтях 255-1, 255-3 КК слід розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності. Межами злочинного впливу, в розумінні ст. 255-1 КК, є фактична сфера та обсяг дій особи, які кримінальним законом розцінюються як кримінально-протиправні.

Як вбачається з матеріалів провадження засуджений слідував за дотриманням правил поведінки відповідно до «злочинських законів», «кримінальних традицій» та забезпечував їх дотримання; забезпечував неухильний контроль за виконанням визначених ним правил, обов'язків; здійснював збір та розподіл коштів, у тому числі здобутих злочинним шляхом, забезпечував наповнення фонду взаємодопомоги в злочинному середовищі та підтримання осіб, котрі відбувають покарання у виправних установах регіону та взятих під варту в СІЗО; вирішував спори, які виникали між особами з точки зору неписаних

«злодійських законів». На підставі аналізу наведених обставин апеляційний суд дійшов вмотивованого висновку про те, що засуджений встановлював та поширював злочинний вплив в суспільстві, в його діях вбачаються ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 255-1 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 676/1013/23 (провадження № 51-3938км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135515722>

11. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

11.1. Хуліганство (ст. 296 КК)

11.1.1. Тротуар є частиною вулично-дорожньої мережі, вільною для необмеженого кола осіб, тобто громадським місцем у розумінні ст. 296 КК. Вчинення хуліганських дій на тротуарі, що прилягає до паркової зони, з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю та фізичним насильством стосовно потерпілих, підлягає кваліфікації за ст. 296 КК

Обставини справи: за вироком суду трьох обвинувачених визнано винуватими в тому, що вони, перебуваючи в міському парку, нецензурно висловлювались у бік потерпілих та в подальшому нанесли їм у різні частини тіла удари руками, чим спричинили потерпілим легкі тілесні ушкодження.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими і засудили обвинувачених за ч. 2 ст. 296 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, неправильно кваліфікував дії обвинувачених за ч. 2 ст. 296 КК, оскільки тротуар не є громадським місцем.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що тротуар – це елемент дороги, призначений для руху пішоходів, який прилягає до проїзної частини або відокремлений від неї газоном.

Під час апеляційного розгляду суд апеляційної інстанції перевіряв твердження захисника про те, що тротуар не є громадським місцем та слушно, на думку колегії суддів ККС, його відхилив, з огляду на те, що тротуар, як місце вчинення кримінального правопорушення, розмежовує собою і прилягає як до паркової зони, так і до проїзної частини.

Крім того, колегія суддів ККС відмічає, що тротуар – це частина вулично-дорожньої мережі, яка є вільною для необмеженого кола осіб і призначена для руху пішоходів, тобто є громадським місцем.

Відтак доводи касаційної скарги захисника про неправильну кваліфікацію дій обвинувачених за ч. 2 ст. 296 КК є безпідставними.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 10.03.2026 у справі № 706/1201/18 (провадження № 51-3088км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135386491>

12. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

12.1. Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК)

12.1.1. Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407 КК, є триваючим, оскільки починається з моменту самовільного залишення військової частини чи місця служби або ж нез'явлення вчасно без поважних причин на службу, і триває безперервно аж до моменту його припинення. У разі зміни в період самовільного залишення військової частини кримінального закону застосовується закон про кримінальну відповідальність, який був чинним на момент його закінчення

Обставини справи: обвинувачений під час проходження військової служби за мобілізацією у ЗСУ, не маючи наміру назавжди ухилитись від проходження військової служби, без дозволу відповідного командира (начальника), 17.09.2022 самовільно залишив військову частину та до 07.12.2023 був відсутній на службі без поважних причин і не виконував службові обов'язки в умовах воєнного стану.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевим судом на підставі ст. 75 КК обвинуваченого звільнено від відбування покарання з випробуванням. Апеляційним судом вирок місцевого суду в частині призначеного покарання скасовано, призначено обвинуваченому покарання із застосуванням ст. 69 КК.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд дійшов помилкового висновку, що кримінальне правопорушення, передбачене ч. 5 ст. 407 КК, не є триваючим, та було вчинене засудженим до набрання чинності Законом України № 2839-IX від 13.12.2022, згідно з яким з 27.01.2023 виключається можливість застосування статей 69, 75 КК до осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 407 КК.

Позиція ККС: скасовано вирок апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 407 КК «Самовільне залишення військової частини або місця служби», є триваючим, оскільки починається з моменту самовільного залишення військової частини або місця служби або ж нез'явлення вчасно без поважних причин на службу, і триває безперервно протягом певного часу аж до моменту його припинення. Особа у разі вчинення триваючого кримінального правопорушення один раз вчинює дію або бездіяльність, а далі постійно перебуває у злочинному стані. Весь цей період часу у її діянні є склад закінченого кримінального правопорушення. Триваюче кримінальне правопорушення є закінченим, починаючи з моменту його припинення. Тому висновки судів попередніх інстанцій про те, що кримінальне правопорушення, передбачене ч. 5 ст. 407 КК, не є триваючим є неправильними.

В разі вчинення триваючого кримінального правопорушення застосовується закон про кримінальну відповідальність, який був чинним на момент його закінчення, і в цьому випадку зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі не застосовується.

Так, обвинувачений 17.09.2022 самовільно залишив місце служби і лише 07.12.2023 самостійно прибув до територіального управління ДБР, чим фактично припинив вчинення кримінального правопорушення. Отже, обвинувачений продовжував вчиняти кримінальне правопорушення шляхом перебування поза межами місця несення військової служби до 07.12.2023, тобто під час дії Закону України № 2839-IX, згідно з яким з 27.01.2023 виключалася можливість застосування статей 69, 75 КК до осіб, які в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці вчинили злочин, передбачений ст. 407 КК.

Таким чином, призначення обвинуваченому покарання за ч. 5 ст. 407 КК нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті Особливої частини цього Кодексу (ст. 69 КК), що було зроблено апеляційним судом, або застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК), що було зроблено місцевим судом та про що просить захисник у касаційній скарзі, є неможливим.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.04.2026 у справі № 159/140/24 (провадження № 51-4657км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136114375>

13. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

13.1. Воєнні злочини (ст. 438 КК)

13.1.1. Обвинувачений, який на час вчинення інкримінованих йому діянь входив до керівного складу збройних сил рф, є комбатантом, а тому не може нести індивідуальну кримінальну відповідальність лише за факт участі в збройному конфлікті. Водночас він як комбатант був зобов'язаний дотримуватися норм міжнародного права, застосовуваного в період збройного конфлікту, а тому жорстоке поводження з цивільним населенням, яке перебувало під захистом Женевської конвенції 1949 року, та інше порушення законів і звичаїв війни підлягає кваліфікації за ч. 1 ст. 438 КК

Обставини справи: обвинувачений як заступник начальника управління федеральної служби військ національної гвардії рф по чеченській республіці прибув до Бородянського психоневрологічного інтернату з геріатричним відділенням та як військовий керівник віддав своїм підлеглим військовослужбовцям накази зібрати всіх цивільних осіб в одному місці, відібравши у них мобільні телефони та заборонивши їм залишати заклад; розмістити безпосередньо по периметру інтернату військову техніку, в тому числі реактивні системи залпового вогню БМ-21 «Град», самохідні артилерійські установки, облаштувати свої позиції. Крім того, обвинувачений, погрожуючи зброєю цивільним особам, які знаходилися

в приміщенні інтернату, для зняття відеоролика примушував директора цього закладу під відеозапис висловити вдячність за звільнення від нацистської влади.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 438 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що через відсутність обвинуваченого в судовому засіданні неможливо було встановити спрямованість його умислу та чи діяв він добровільно або під примусом і тиском сторонніх осіб. Стверджує, що сторона обвинувачення не надала достовірних відомостей щодо осудності обвинуваченого та характеристики його особи.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегією суддів ККС встановлено при перевірці матеріалів кримінального провадження, що свої висновки про доведеність винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 438 КК, та правильність кваліфікації його дій за даною нормою кримінального закону суд першої інстанції зробив на підставі доказів, досліджених та оцінених у сукупності з дотриманням вимог кримінального процесуального закону.

При цьому місцевий суд урахував, зокрема, показання потерпілої – директора інтернату – про те, що в закладі перебували діти, особи з інвалідністю, співробітники, місцеві мешканці, всього приблизно 500 осіб. Через перебої з постачанням після 24.02.2022 в закладі залишився невеликий запас продуктів харчування та медикаментів.

05.03.2022 на територію інтернату увірвались озброєні військові рф (приблизно 70 осіб), кавказької національності, та заїхало не менше 20 одиниць військової техніки, а під ворота підігнали танк, дуло якого було направлено на будівлю. Військові рф вивели всіх підопічних у хол, відібрали у них телефони, погрожуючи зброєю, роздягали їх та оглядали на предмет татувань.

Водночас за результатом розгляду кримінального провадження суд не встановив того, що обвинувачений вчиняв інкриміновані дії в стані неосудності чи під примусом або тиском інших осіб, як про це зазначає захисник.

Також суд першої інстанції встановив сукупність усіх передбачених законом ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 438 КК, виходячи з такого. Суд обґрунтовано встановив, що потерпіла та особи, які перебували в психоневрологічному інтернаті, є цивільними особами, не були учасниками збройного конфлікту, тому перебували під захистом зазначених норм міжнародного права.

Відповідно до положень Конвенції про захист цивільного населення під час війни (IV Женевська конвенція 1949 року (далі – IV Конвенція)) та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I від 08.06.1977 (далі – I Протокол):

- особи, що входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу), є комбатантами, тобто вони мають право брати безпосередню участь у воєнних діях (ч. 2 ст. 43 I Протоколу);

- всі комбатанти зобов'язані додержуватися норм міжнародного права, застосовуваного в період збройних конфліктів (ч. 2 ст. 44 I Протоколу);

- сторона конфлікту, під владою якої є особи, що перебувають під захистом, відповідає за поведження своїх представників із цими особами (ст. 29 IV Конвенції).

Обвинувачений на час учинення інкримінованих йому діянь входив до складу збройних сил сторони збройного конфлікту – рф, тобто був комбатантом, тому не може нести індивідуальну кримінальну відповідальність лише за факт участі в цьому конфлікті. Водночас він як комбатант був зобов'язаний дотримуватися норм міжнародного права, застосовуваного в період збройного конфлікту.

Проте обвинувачений всупереч зазначеним нормам міжнародного гуманітарного права вчинив жорстоке поведження з цивільним населенням, яке перебувало під захистом, віддав накази про вчинення таких дій та іншого порушення законів і звичаїв війни.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.04.2026 у справі № 939/1435/22 (провадження № 51-3128км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135994628>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

1.1. Залучення захисника слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням (ст. 49 КПК)

1.1.1. Виділення в окреме кримінальне провадження матеріалів за підозрою обвинуваченого не свідчить про припинення повноважень захисника під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду, оскільки законодавець не визначив цієї обставини як такої, що унеможлиблює участь адвоката у кримінальному провадженні, за наявності попередньо виданого доручення на представництво інтересів особи

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджує, що доручення захиснику було видано Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги для захисту прав засудженої у кримінальному провадженні № 12022000000001125 та поширювалося саме на ту справу, а тому він не мав повноважень на представництво інтересів обвинуваченої в цьому кримінальному провадженні.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що беручи до уваги положення КПК і Законів «Про безоплатну правничу допомогу» і «Про адвокатуру

та адвокатську діяльність», колегія суддів ККС вважає обґрунтованою позицію судів попередніх інстанцій про те, що виділення з матеріалів кримінального провадження в окреме провадження матеріалів за підозрою обвинуваченого не свідчить про припинення повноважень захисника під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду, оскільки законодавець не визначив цієї обставини як такої, що унеможлиблює участь адвоката у кримінальному провадженні, за наявності попередньо виданого доручення на представництво інтересів особи.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 334/4071/23 (провадження № 51-2756км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135515716>

1.2. Відмова від захисника або його заміна (ст. 54 КПК)

1.2.1. Відмова суду в задоволенні заяви обвинуваченого про відвід захисника не є порушенням права на захист, якщо захисник під час судового розгляду активно здійснював свої повноваження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 4 ст. 186 КК.

У касаційній скарзі засуджений зазначає, що місцевий суд у супереч ст. 54 КПК відмовив у зміні захисника, а суд апеляційної інстанції, порушуючи приписи статей 94, 404, 405-419 КПК, зазначив, що матеріали справи не містять підтверджень порушень у праві на захист.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що з матеріалів провадження вбачається, що місцевий суд розглянув заяву (клопотання) засудженого про відвід захисника і ухвалою відмовив у її задоволенні, при цьому достатньою мірою вмотивував прийняте рішення.

Апеляційний суд розглянув доводи засудженого про порушення його прав у зв'язку із відмовою у зміні захисника та обґрунтовано не знайшов порушень, допущених місцевим судом, і небезпідставно звернув увагу на те, що захисник приймав активну участь у судовому розгляді, заявляв клопотання, висловлював свою позицію, ставив запитання свідкам та оскаржував рішення щодо запобіжного заходу стосовно підзахисного.

Слід зауважити, що той самий захисник приймав участь і у розгляді справи судом касаційної інстанції, при цьому засуджений не заявляв клопотань чи заяв з приводу його відводу або заміни. Враховуючи викладене, колегія суддів ККС не вбачає порушень, допущених судами у контексті зазначених доводів засудженого.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.04.2026 у справі № 354/1478/24 (провадження № 51-4332км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135845165>

2. Докази і доказування

2.1. Допустимість доказу (ст. 86 КПК)

2.1.1. Якщо особа, у розпорядженні якої знаходяться речі, документи та інші матеріали, які мають доказове значення для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення, добровільно надає їх слідчому, це не свідчить про здобуття таких доказів органом досудового розслідування у позапроцесуальний спосіб та не є підставою для визнання їх недопустимими

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: за результатами нового розгляду апеляційний суд скасував виправдувальний вирок місцевого суду та ухвалив новий вирок, яким обвинуваченого визнав винуватим за ст. 111-2 КК.

У касаційній скарзі обвинувачений зазначає, що матеріалами провадження не підтверджується те, що «грамота», «благодарность», трудовий договір, виписки з наказу підписували саме представники рф. Зауважує, що вказані документи долучені з порушеннями процесуального закону та не є доказами.

Позиція ККС: змінено вирок апеляційного суду, виключено з мотивувальної частини вироку із формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, посилання на вчинення обвинуваченим інших дій, які підривають національну безпеку України, становлять безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу України.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що допитаний в судовому засіданні апеляційного суду свідок надав показання, що він працював слідчим СБУ та розслідував кримінальне провадження у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК, у тому числі були відомості про вчинення обвинуваченим пособництва. Після часткової деокупації Куп'янського району, йому було надано багато документів, які стосувалися кримінального провадження, в тому числі «благодарность» та «грамота», які вказували на наявність в діях обвинуваченого складу кримінального правопорушення, що стало підставою для внесення відомостей до ЄРДР за ч. 7 ст. 111-1 КК стосовно обвинуваченого. Враховуючи велике навантаження на слідчих СБУ, справа була передана до слідчого відділення Куп'янського управління поліції.

Колегія суддів ККС вказала, що в разі, коли особа, у розпорядженні якої знаходяться речі, документи та інші матеріали, які мають доказове значення для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення, висловлюючи своє волевиявлення, добровільно надає їх слідчому, це не свідчить про здобуття таких доказів органом досудового розслідування у позапроцесуальний спосіб та не є підставою для визнання їх недопустимими.

З огляду на викладене, а також на те, що свідки в судовому засіданні підтвердили добровільну видачу вказаних вище письмових доказів, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що доводи сторони захисту про отримання вказаних письмових доказів у позапроцесуальний спосіб є необґрунтованими і не впливають на допустимість доказів.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 15.04.2026 у справі № 529/1660/22 (провадження № 51-7201км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135845122>

2.2. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію (ст. 100 КПК)

2.2.1. Урожай, зібраний на самовільно зайнятій земельній ділянці, є майном, одержаним внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК, і підлягає конфіскації в дохід держави на підставі п. 6 ч. 9 ст. 100 КПК. Така конфіскація є процесуальним вирішенням долі речових доказів, а не додатковим покаранням у розумінні ст. 59 КК, оскільки майно, одержане внаслідок вчинення кримінального правопорушення, не є власністю засудженого

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 197-1 КК. Речові докази – 27 220 кг зерна соняшника суди конфіскували в дохід держави.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що конфіскація у власність держави соняшника, який фактично належить підзахисному, неправомірна, вирощений урожай не має ознак речового доказу й не підпадає під критерії, визначені в статтях 59, 96-1 КК. Крім того, посилаючись на відшкодування засудженим завданих збитків, твердить, що безоплатне вилучення зерна призвело до призначення подвійного покарання за одне й те саме діяння.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС констатувала, що питання про долю речових доказів суд вирішує за правилами ст. 100 КПК, якою передбачено, що гроші, цінності та інше майно, одержані фізичною або юридичною особою внаслідок учинення кримінального правопорушення та/або є доходами від нього, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено, конфіскуються (п. 6 ч. 9 цієї норми).

Окреслених законодавчих положень місцевий суд додержав. Диспозиція ч. 1 ст. 197-1 КК за своїм змістом є бланкетною. Визначення поняття самовільного зайняття земельної ділянки надає ст. 1 Закону № 963-IV: це будь-які дії, котрі свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними.

Як встановлено у вироку, злочинні дії обвинуваченого полягали в незаконному використанні для вирощування соняшників земельної ділянки сільськогосподарського призначення державної форми власності. Зібраний на такій ділянці урожай вагою 27 220 кг підтверджує обставини, котрі належать до предмета доказування за ст. 91 КПК. Тож визнання зерна речовим доказом не суперечить положенням ст. 98 КПК, а конфіскація урожаю в дохід держави як майна, одержаного внаслідок учинення злочину, є правомірною, узгоджується з приписами п. 6 ч. 9 ст. 100 вказаного Кодексу.

Твердження в касаційній скарзі про те, що вилучення насіння соняшника призвело до призначення обвинуваченому подвійного покарання також неспроможні.

Вирішення долі речових доказів є процесуальною дією, передбаченою ст. 100 КПК, яку суд повинен учинити при ухваленні вироку, про що зазначається в його резолютивній частині. Водночас згідно зі ст. 59 КК конфіскація майна як додатковий вид покарання полягає в примусовому безоплатному вилученні майна, яке є власністю засудженого. Загальні підстави набуття права власності визначено в ст. 328 ЦК, одержання майна внаслідок учинення кримінального правопорушення до них не належить. Тому такі відносини не охороняються Основним Законом України та Конвенцією, на положення яких посилається скаржник.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 930/2820/24 (провадження № 51-2090км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135479267>

2.3. Зміст висновку експерта (ст. 102 КПК)

2.3.1. Висновок експерта, що не містить належних відомостей про особу, яка його склала, її кваліфікацію як судового експерта, даних, що підтверджують повноваження на проведення відповідного дослідження, та відомостей про попередження цієї особи про кримінальну відповідальність, не відповідає вимогам ст. 102 КПК і не може бути покладений в обґрунтування обставин, що доводять винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 185 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що апеляційний суд, незважаючи на заявлене в апеляційній скарзі клопотання про дослідження документів приватного підприємства «Юридична контора Малецького», не дослідив їх для з'ясування обставин, що мають істотне значення для справи.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що в ч. 1 ст. 102 КПК передбачено, що у висновку експерта повинно бути зазначено, коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза; місце і час проведення експертизи; хто був присутній при проведенні експертизи; перелік питань, що були поставлені експертові; опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом; докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка; обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання.

Таким чином, із наведеного вбачається, що належність особи до кола судових експертів та її повноваження на проведення експертизи за необхідності (у разі сумніву) мають бути підтверджені відповідними відомостями, які дають можливість перевірити її компетентність і законність складання висновку.

Так, наявний у провадженні висновок щодо вартості викраденого майна хоча й найменується висновком експерта, однак не містить належних відомостей про особу, яка його склала, її кваліфікацію як судового експерта, а також даних, що підтверджують наявність у неї повноважень на проведення відповідного дослідження. Водночас, у висновку відсутні відомості про попередження цієї особи про кримінальну відповідальність.

Крім того, захисник доречно звертав увагу у апеляційній скарзі на те, що висновок підписаний не судовим експертом, а директором приватного підприємства, що теж було аргументом щодо необхідності перевірки апеляційним судом цього доказу.

Незважаючи на це, суд апеляційної інстанції, погоджуючись із висновками місцевого суду щодо допустимості вказаного доказу, не надав належної оцінки доводам сторони захисту про відсутність підтвердження повноважень особи, яка склала висновок, який суд поклав на обґрунтування обставин, що доводили винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 185 КК, залишивши ці доводи без перевірки.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 01.04.2026 у справі № 759/12716/22 (провадження № 51-4423км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135479259>

3. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення

3.1. Додатки до протоколів (ст. 105 КПК)

3.1.1. Додатки до протоколів (фототаблиці, схеми) слідчих дій повинні бути засвідчені або слідчим, або прокурором, або спеціалістом, або іншими особами, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків, хоча це не виключає можливості засвідчення додатку кількома особами. Засвідчення фототаблиць, долучених до протоколу огляду місця події, лише спеціалістом, який їх виготовив, не свідчить про недопустимість такого доказу в розумінні ст. 89 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за частинами 2, 3 ст. 185, ч. 2 ст. 289, ч. 1 ст. 255-1 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджує, що фототаблиці, які долучені до протоколу огляду місця події, не підписані всіма учасниками цієї слідчої дії, а лише спеціалістом, що, на думку захисника, дає підстави для визнання такого доказу недопустимим.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що за приписами ч. 3 ст. 105 КПК додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені,

упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків. У зазначеній правовій нормі законодавець, не використовуючи сурядні сполучники, перелічує суб'єктів, які мають своїм підписом засвідчити додатки до протоколів. При цьому наявний безсполучниковий зв'язок у цій синтаксичній конструкції речення вказує на те, що закон у даному випадку не вимагає, щоб одразу всі перелічені суб'єкти засвідчували відповідні додатки. Навпаки, за змістом цієї статті, додаток до протоколу має бути засвідчений або слідчим, або прокурором, або спеціалістом, або іншими особами, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків (хоча це не виключає й можливості засвідчення додатку кількома особами). Отже, закон не вимагає, щоб одразу всі перелічені у протоколі слідчої дії суб'єкти засвідчували відповідні додатки своїми підписами, хоча й не виключає можливості засвідчення додатку кількома особами. Тому засвідчення додатків лише певними з перелічених осіб не вказує на їх недопустимість.

Як вбачається з протоколу огляду місця події він був проведений слідчим в присутності двох понятих, за участю власника приміщення та спеціаліста. Протокол підписано усіма учасниками даної слідчої дії. Фототаблиці до протоколу підписані спеціалістом, який проводив фотографування вилучених в ході проведеного огляду речей. Схема до протоколу підписана спеціалістом, понятими та слідчим.

Відсутність підписів усіх учасників у додатках до протоколу огляду місця події не свідчить про його недопустимість в розумінні ст. 89 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 676/1013/23 (провадження № 51-3938км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135515722>

4. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу

4.1. Цивільний позов у кримінальному провадженні (ст. 128 КПК)

4.1.1. Оскільки Закон «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» чітко визначає, що страхове відшкодування здійснюється в межах страхової суми (ліміту) щодо одного потерпілого, то у випадку смерті особи потерпілим у розумінні Закону є саме померлий, а не його мати чи діти, які лише реалізують право на отримання відшкодування у зв'язку зі смертю потерпілого. Тому визначення судами ліміту страхового відшкодування на кожного позивача окремо суперечить змісту та меті закону, який передбачає сукупний розмір виплат щодо одного потерпілого – загиблого внаслідок ДТП

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого ч. 1 ст. 135, ч. 3 ст. 286-1 КК.

Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, за наслідками розгляду кримінального провадження частково задовольнив цивільні позови і постановив стягнути, крім іншого, з ПрАТ «СК «Еталон» на користь потерпілих шкоду, заподіяну смертю потерпілого, в загальному розмірі 380 899,8 грн.

У касаційній скарзі представник цивільного відповідача ПрАТ «Страхова компанія «Еталон» стверджує, що місцевий суд під час вирішення цивільних позовів не зважив на норми спеціального закону у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів щодо визначення поняття «потерпілий», а суд апеляційної інстанції в оскаржуваній ухвалі не навів належного спростування доводів його апеляційної скарги в цій частині. Крім того, стверджує, що при ухваленні вказаних рішень в цій частині, суди попередніх інстанцій не врахували страхову суму (ліміт) в розмірі 320 000 грн та безпідставно перевищили її.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що під час вирішення цивільного позову суд зобов'язаний об'єктивно дослідити обставини справи, встановити учасників і характер правовідносин, що склалися між ними, з'ясувати розмір шкоди, заподіяної внаслідок вчинення кримінального правопорушення, а також визначити порядок її відшкодування.

Статтю 22 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» № 1961-IV, в редакції на момент вчинення кримінального правопорушення (далі Закон № 1961-IV) було визначено, що у разі настання страхового випадку страховик у межах страхових сум, зазначених у страховому полісі, відшкодовує у встановленому цим Законом порядку оцінену шкоду, заподіяну внаслідок ДТП життю, здоров'ю, майну третьої особи.

Отже, враховуючи, що потерпілі пред'явили цивільні позови, зокрема, до страхової компанії, яка за законом несе цивільно-правову відповідальність за заподіяну їм шкоду, судам під час вирішення цивільних позовів необхідно було керуватися, крім вимог кримінального процесуального закону, також положеннями спеціального Закону № 1961-IV у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Водночас, за приписами ст. 27.5 Закону № 1961-IV загальний розмір усіх здійснених страхових відшкодувань (регламентних виплат) за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю однієї особи, не може перевищувати страхову суму за таку шкоду.

З урахуванням наведеного вбачається, що Закон чітко визначає, що страхове відшкодування здійснюється у межах страхової суми (ліміту) щодо одного потерпілого. У випадку смерті особи потерпілим є саме померлий, а не його мати чи діти, які лише реалізують право на отримання відшкодування у зв'язку зі смертю потерпілого. Отже, визначення судами ліміту страхового відшкодування на кожного позивача окремо суперечить змісту та меті закону, який передбачає сукупний розмір виплат щодо одного потерпілого – загиблого внаслідок ДТП у разі смерті, потерпілим у розумінні Закону є саме померлий, а не його родичі.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.04.2026 у справі № 444/4962/24 (провадження № 51-4668км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135804743>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

5. Загальні положення досудового розслідування

5.1. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування (ст. 217 КПК)

5.1.1. У разі необхідності матеріали кримінального провадження щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, можуть бути об'єднані судом в одному провадженні, що є правом, а не обов'язком суду

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі обвинувачений вважає, що безпідставна відмова суду в об'єднанні його справи із кримінальним провадженням щодо спільника ускладнила судовий розгляд і порушила його право на захист.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС не вважає істотним порушенням кримінального процесуального закону відмову суду об'єднати кримінальні провадження щодо засудженого та іншої особи.

За змістом ч. 1 ст. 334, ч. 1 ст. 217 КПК матеріали кримінального провадження щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення можуть бути об'єднані в одному провадженні у разі необхідності. Тобто ухвалення такого рішення є правом, а не безумовним обов'язком суду.

У цьому провадженні суд не знайшов підстав для об'єднання кримінальних проваджень в одне, адже це ускладнило б судовий розгляд і призвело б до порушення розумних строків розгляду.

У касаційній скарзі не зазначено, яким чином окремий розгляд справи щодо засудженого вплинув на законність і обґрунтованість обвинувального вироку.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.04.2026 у справі № 755/18292/23 (провадження № 51-2855км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135733989>

6. Слідчі (розшукові) дії

6.1. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій (ст. 223 КПК)

6.1.1. Якщо слідчі експерименти проведені з використанням відеофіксації, записи якої є додатками до протоколів цих слідчих дій, то з огляду на повну відеофіксацію навіть за умови, що поняті були близькими родичами потерпілої, це не впливає на зміст і допустимість даних, отриманих за результатами проведення цієї слідчої дії

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі обвинувачений стверджує, що в ході слідчого експерименту брали участь як поняті близькі родичі потерпілої. Вказане є грубим порушенням КПК та зумовлює недопустимість даних, отриманих за результатом проведених слідчих дій.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що у ч. 7 ст. 223 КПК встановлено, що слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідкування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне.

Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.

Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до положень чинного КПК вирізняється два основних способи забезпечення достовірності результатів певної слідчої (розшукової) дії: 1) безперервний відеозапис ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії; 2) залучення понятих.

Проаналізувавши матеріали цього кримінального провадження, колегія суддів ККС наголошує, що слідчі експерименти були проведені з використанням відеофіксації, записи якої є додатками до протоколів цих слідчих дій, що узгоджується з наведеними нормами закону та повністю забезпечує достовірність проведення згаданих слідчих дій.

Відповідно, у цьому конкретному провадженні, з огляду на повну відеофіксацію зазначених слідчих дій, навіть за умови, що поняті були близькими родичами потерпілої, вказане не може вплинути на зміст і допустимість даних, отриманих за результатами проведення слідчих експериментів. До того ж касаційна скарга не містить переконливого обґрунтування того, як саме згадане порушення вплинуло на хід цих слідчих дій та на законність ухвалених судами попередніх інстанцій рішень.

Необхідно звернути увагу й на те, що і протоколи зазначених слідчих дій не містять відомостей стосовно висловлювання учасниками будь-яких зауважень щодо проведених слідчих експериментів. У матеріалах провадження також відсутні дані про звернення сторони захисту до слідчого судді з відповідною скаргою на дії або бездіяльність слідчого в ході досудового розслідування.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.04.2026 у справі № 522/13795/22 (провадження № 51-2595км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655449>

6.2. Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи (ст. 236 КПК)

6.2.1. Вимога отримати дозвіл на обшук за відсутності добровільної згоди особи стосується лише житла чи іншого володіння особи, що впливає з тлумачення статей 233, 235 КПК. Зазначені норми закону захищають особу від необґрунтованого втручання державних органів у сферу її приватності, на яке особа вправі розраховувати у своєму житлі або іншому володінні.

Службовий кабінет сам по собі не може вважатися житлом або іншим володінням, доступ до якого визначає виключно його володілець. Службове приміщення надається для виконання службових обов'язків і доступ до нього визначається іншим регулюванням, яке ґрунтується на міркуваннях, не пов'язаних із захистом приватності осіб, яким таке службове приміщення надане

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі захисник наводить доводи щодо незаконності проведення обшуку кабінету без ухвали слідчого судді та без надання дозволу особою – володільцем приміщення.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що апеляційний суд дійшов переконливого висновку, що на службовий кабінет обвинуваченого не поширювалися гарантії від втручання в приватне життя, передбачені Конституцією України та нормами КПК.

За загальним правилом огляд чи обшук житла або іншого володіння особи здійснюється на підставі ухвали слідчого судді. Слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення такої ухвали увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку.

Вимога отримати дозвіл на обшук, за відсутності добровільної згоди особи, стосується лише житла чи іншого володіння особи, що впливає з тлумачення статей 233, 235 КПК. Зазначені норми закону захищають особу від необґрунтованого втручання державних органів у сферу її приватності, на яке особа вправі розраховувати у своєму житлі або іншому володінні. Службовий кабінет сам по собі не може вважатися житлом або іншим володінням, доступ до якого визначає виключно його володілець. Службове приміщення надається для виконання службових обов'язків і доступ до нього визначається іншим регулюванням, яке ґрунтується на міркуваннях, не пов'язаних із захистом приватності осіб, яким таке службове приміщення надане.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 404/2286/21 (провадження № 51-2758км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135479305>

6.2.2. За відсутності власника, користувача, володільця житла копія ухвали слідчого судді про проведення обшуку домоволодіння може бути вручена іншій присутній під час проведення цієї слідчої дії особі. Таке вручення не свідчить про порушення порядку проведення обшуку і не є підставою для визнання протоколу обшуку недопустимим доказом

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за частинами 2, 3 ст. 185, ч. 2 ст. 289, ч. 1 ст. 255-1 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту зазначає про недотримання приписів ч. 1 ст. 233 КПК під час проникнення до житла чи іншого володіння особи, з огляду на що наполягає на визнанні недопустимим доказом протоколу обшуку житла як проведеного без дозволу володільця.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що відповідно до ч. 3 ст. 236 КК перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала та надана її копія.

Як вбачається із протоколу обшуку, ухвала слідчого судді про проведення обшуку була вручена тій особі, яка була присутня під час проведення обшуку цього домоволодіння.

Таким чином, враховуючи положення КПК, відповідно до яких передбачено вручення копії ухвали слідчого судді про обшук власнику, користувачу, володільцю або будь-якій особі присутній при проведенні цієї слідчої дії, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку, що порушень норм КПК в ході проведення обшуку допущено не було.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 676/1013/23 (провадження № 51-3938км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135515722>

6.3. Огляд (ст. 237 КПК)

6.3.1. Для огляду під'їзду в багатоквартирному будинку дозвіл всіх власників квартир у будинку не потрібен. Огляд місця події є слідчою дією, яку можна проводити навіть до внесення відомостей до ЄРДР. Той факт, що огляд приміщення було проведено через невеликий проміжок часу після внесення відомостей про це кримінальне правопорушення до ЄРДР, не є порушенням вимог КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх визнали винуватою та засудили обвинувачену за ч. 4 ст. 185 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджує, що суди попередніх інстанцій безпідставно визнали допустимим доказом протокол огляду приміщення, який був проведений без дозволу слідчого судді, під оглядом під'їзду фактично було

проведено обшук, він був проведений слідчим в один і той самий час, коли цим же слідчим відбувалося внесення відомостей до ЄРДР, а тому і витяг з ЄРДР захисник вважає недопустимим доказом.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що для огляду під'їзду в багатоквартирному будинку дозвіл всіх власників квартир у будинку не потрібен. Касаційний суд наголошує, що для виявлення велосипеда у під'їзді будинку достатньо проведення огляду, а тому відсутні підстави стверджувати, що у цьому провадженні мав місце обшук під'їзду, а не його огляд.

Окрім того, огляд місця події є слідчою дією, яку можна проводити навіть до внесення відомостей до ЄРДР. Тож той факт, що огляд приміщення було проведено через невеликий проміжок часу після внесення відомостей про це кримінальне правопорушення до ЄРДР відповідає вимогам КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.04.2026 у справі № 165/1571/22 (провадження № 51-4735км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136114374>

7. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

7.1. Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування (ст. 309 КПК)

7.1.1. Ухвала слідчого судді, якою відмовлено в задоволенні скарги особи на відмову прокурора у внесенні відомостей до ЄРДР в порядку ст. 214 КПК, підлягає апеляційному оскарженню

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ухвалою слідчого судді відмовлено в задоволенні скарги скаржника на бездіяльність заступника керівника окружної прокуратури, яка полягала у відмові у внесенні відомостей до ЄРДР в порядку ст. 214 КПК. Ухвалою апеляційного суду відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою скаржника на цю ухвалу слідчого судді на підставі ч. 4 ст. 399 КПК у зв'язку з тим, що апеляційна скарга подана на судові рішення місцевого суду, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

У касаційній скарзі скаржник зазначає, що слідчий суддя безпідставно відмовив у задоволенні його скарги, судовий розгляд провів неповно та упереджено.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що суддя-доповідач апеляційного суду відмовив у відкритті апеляційного провадження з посиланням на положення ч. 4 ст. 399 КПК, відповідно до якої ухвали слідчого судді, постановлені в порядку ст. 206 КПК, не підлягають апеляційному оскарженню.

В ході касаційної перевірки встановлено, що у своїй скарзі скаржник порушував питання про внесення відомостей до ЄРДР за фактом вчинення злочину.

У постанові ОП ККС зроблено висновок про те, що оскарженню в апеляційному порядку підлягають ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, які постановлені після визнання неконституційними положень ч. 3 ст. 307 КПК, тобто з 17.06.2020 (постанова від 15.02.2021 у справі № 133/3337/19).

Отже, ухвала слідчого судді, якою відмовлено в задоволенні скарги скаржника на відмову прокурора у внесенні відомостей до ЄРДР в порядку ст. 214 КПК підлягає апеляційному оскарженню.

Застосовуючи положення ч. 4 ст. 399 КПК, апеляційний суд обмежився аналізом лише резолютивної частини ухвали слідчого судді, в якій здійснено посилання на положення ст. 206 КПК, однак не надав оцінки її мотивувальній частині, з якої вбачається, що скарга скаржника стосувалася безпідставного невнесення відомостей до ЄРДР відповідно до ст. 214 КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.04.2026 у справі № 129/1324/25 (провадження № 51-4562км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135577254>

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

8. Судові рішення

8.1. Проголошення судового рішення (ст. 376 КПК)

8.1.1. Надсилання сторонам копії резолютивної частини судового рішення кримінальним процесуальним законом не передбачено, оскільки обов'язковому оприлюдненню підлягає лише повний текст судового рішення, а не його резолютивна частина

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 28 і ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, окрім іншого, що апеляційний суд вчасно не надіслав його захиснику повного тексту ухвали, не направив її резолютивної частини, яку не оприлюднив у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що за змістом Закону «Про доступ до судових рішень», Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 № 1200/0/15-18, обов'язковому оприлюдненню підлягає лише повний текст судового рішення, а не його резолютивна частина. Отже, обов'язкове надсилання сторонам копії резолютивної частини судового рішення процесуальним законом не передбачено.

Як вбачається з матеріалів провадження, захисник засудженого брав участь у суді апеляційної інстанції й у нього не було жодних перешкод звернутися до суду для отримання копії ухвали, як це визначено в ч. 7 ст. 376 КПК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 09.04.2026 у справі № 192/259/23 (провадження № 51-464км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135804753>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

9. Провадження в суді апеляційної інстанції

9.1. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (ст. 392 КПК)

9.1.1. Ухвала місцевого суду, що постановлена без виходу до нарадчої кімнати, якою відмовлено у роз'ясненні ухвали цього ж суду про продовження строку тримання під вартою, окремому апеляційному оскарженню не підлягає

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд ухвалою, постановленою без виходу до нарадчої кімнати, відмовив у роз'ясненні ухвали цього ж суду про продовження строку тримання під вартою. Апеляційний суд відмовив обвинуваченому у відкритті провадження за його апеляційною скаргою, оскільки вона подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню.

У касаційній скарзі обвинувачений зазначає, що суд апеляційної інстанції усупереч приписам ст. 380 КПК, якими передбачено право на апеляційне оскарження такої категорії судових рішень, відмовив у відкритті апеляційного провадження за його апеляційною скаргою.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що рішення апеляційного суду узгоджується з висновками, викладеними у постанові ОП ККС від 02.02.2026 (справа № 766/2466/24, провадження № 51-107кмо25), згідно з якими роз'ясненню підлягають ті судові рішення, які прийняті за результатами судового провадження у судовому засіданні та якими вирішено питання, що становило предмет його розгляду. Якщо заявник просив роз'яснити судові рішення, яке не є самостійним предметом роз'яснення за процедурою, визначеною ст. 380 КПК, оскільки не є результатом судового розгляду, то суд апеляційної інстанції вправі відмовити у відкритті провадження або закрити провадження у разі, якщо воно було відкрите за апеляційною скаргою на ухвалу місцевого суду за підсумком розгляду такої заяви.

Крім того, за змістом постанови ОП ККС ухвала суду про продовження строку тримання під вартою, постановлена під час судового розгляду, не є тим процесуальним рішенням, яке становило предмет розгляду суду і постановлене за результатами такого розгляду.

Як вбачається з матеріалів провадження, на розгляді в місцевому суді перебуває кримінальне провадження за обвинуваченням обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111-2 КК.

Таким чином, результатом цього судового провадження має бути судові рішення щодо доведеності/недоведеності винуватості обвинуваченого у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 111-2 КК чи закриття кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.04.2026 у справі № 766/2466/24 (провадження № 51-107км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135589878>

9.1.2. Ухвала місцевого суду, що постановлена без виходу до нарадчої кімнати, якою відмовлено у роз'ясненні ухвали цього ж суду про відмову в задоволенні заяви про відвід прокурора, окремому апеляційному оскарженню не підлягає

Позиції судів першої та апеляційної інстанції: місцевий суд ухвалою, постановленою без виходу до нарадчої кімнати, відмовив у роз'ясненні ухвали цього ж суду про відмову в задоволенні заяви про відвід прокурора. Апеляційний суд відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою обвинуваченого, оскільки вона подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню.

У касаційній скарзі обвинувачений зазначає, що суд апеляційної інстанції усупереч приписам ст. 380 КПК, якими передбачено право на апеляційне оскарження такої категорії судових рішень, відмовив у відкритті апеляційного провадження за його апеляційною скаргою.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що рішення апеляційного суду узгоджується з висновками, викладеними у постанові ОП ККС від 02.02.2026 (справа № 766/2466/24, провадження № 51-107км25), згідно з якими роз'ясненню підлягають ті судові рішення, які прийняті за результатами судового провадження у судовому засіданні та якими вирішено питання, що становило предмет його розгляду. Якщо заявник просив роз'яснити судові рішення, яке не є самостійним предметом роз'яснення за процедурою, визначеною ст. 380 КПК, оскільки не є результатом судового розгляду, то суд апеляційної інстанції вправі відмовити у відкритті провадження або закрити апеляційне провадження у разі, якщо воно було відкрите за апеляційною скаргою на ухвалу місцевого суду за підсумком розгляду такої заяви.

Як вбачається з матеріалів провадження, на розгляді у місцевому суді перебуває кримінальне провадження за обвинуваченням обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111-2 КК.

Таким чином, результатом цього судового провадження має бути судові рішення щодо доведеності/недоведеності винуватості обвинуваченого у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 111-2 КК чи закриття кримінального провадження. А тому, постановлена місцевим судом в ході судового розгляду ухвала про відмову в задоволенні заяви обвинуваченого про відвід

прокурора не є судовим рішенням, яке є результатом цього судового провадження та яким вирішено питання, що становило предмет його розгляду, тому воно не підлягає роз'ясненню на підставі ч. 1 ст. 380 КПК, а відповідно й не може бути оскаржена в апеляційному порядку ухвала про відмову в його роз'ясненні.

З огляду на зазначене, колегія суддів ККС вважає неспроможними твердження обвинуваченого про те, що місцевий суд, постановивши ухвалу без виходу до нарадчої кімнати, позбавив його можливості апеляційного оскарження цього судового рішення.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.04.2026 у справі № 766/2466/24 (провадження № 51-107км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135589876>

9.2. Порядок і строки апеляційного оскарження (ст. 395 КПК)

9.2.1. Якщо ухвала слідчого судді постановлена без виклику особи, інтересів якої вона стосується та яка її оскаржує, строк апеляційного оскарження для такої особи обчислюється з дня отримання нею копії судового рішення незалежно від наявності інших джерел інформування про прийняте рішення. Наявність у справі супровідного листа про направлення копії ухвали слідчого судді не є належним підтвердженням її отримання учасником провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ухвалою слідчого судді місцевого суду від 12.09.2025 повернуто скаргу представника ТОВ – адвоката на бездіяльність дізнавача особі, яка її подала. Не погоджуючись з вказаною ухвалою, адвокат подав апеляційну скаргу, яку ухвалою апеляційного суду повернуто особі, яка її подала.

У касаційній скарзі адвокат стверджує, що апеляційний суд безпідставно повернув апеляційну скаргу, оскільки в матеріалах справи немає доказів того, що ухвала слідчого судді була відправлена йому 12.09.2025, а оскільки вона була прийнята без виклику особи і він отримав її через електронний кабінет системи Електронний суд лише 18.09.2025, тому подавши апеляційну скаргу 22.09.2025, не пропустив визначений п. 3 ч. 2 ст. 395 КПК строк.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд в суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що для правильного обчислення строку оскарження важливого значення набувають приписи правових норм, які стосуються визначення початкового моменту перебігу цього строку, обставин, що впливають на його перебіг, і встановлення моменту його закінчення.

Постановляючи рішення про повернення апеляційної скарги, апеляційний суд виходив з того, що в матеріалах справи наявний супровідний лист про направлення копії оскаржуваної ухвали від 12.09.2025 на адресу адвоката ТОВ, з огляду на що виснував, що в апеляційній скарзі представник заявника не порушує питання про поновлення строку апеляційного оскарження, а апеляційна скарга

подана після закінчення строку на апеляційне оскарження і в ній не порушується питання про його поновлення, а тому повернув апеляційну скаргу особі, яка її подала.

Однак з наведеним висновком апеляційного суду не може погодитися касаційний суд, оскільки наявність в справі супровідного листа про направлення копії ухвали слідчого судді не є належним підтвердженням отримання цієї ухвали учасником провадження.

Якщо ухвала слідчого судді постановлена без виклику особи, інтересів якої вона стосується та яка її оскаржує, то строк апеляційного оскарження для такої особи має обчислюватись з дня отримання копії судового рішення, незалежно від наявності інших джерел інформування про прийняте рішення.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.04.2026 у справі № 755/11535/25 (провадження № 51-4537км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135479269>

V. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

10. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)

10.1. Зарахування строку тримання виданої особи під вартою (ст. 577 КПК)

10.1.1. Час тримання особи під вартою на території іноземної держави на виконання доручення України про її екстрадицію зараховується до загального строку відбування покарання, призначеного вироком суду України в цьому кримінальному провадженні

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 149 КК.

У касаційних скаргах захисник та прокурор стверджують, що апеляційний суд безпідставно не зарахував обвинуваченій у строк призначеного покарання термін її попереднього ув'язнення у Республіці Німеччина в межах екстрадиційної процедури, чим порушено приписи ст. 577 КПК.

Позиція ККС: змінено вирок апеляційного суду в частині призначеного покарання.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що відповідно до ст. 577 КПК час тримання виданої особи під вартою на території запитованої держави у зв'язку з вирішенням питання про видачу в Україну, а також час її етапування зараховуються до загального строку відбування покарання, призначеного вироком суду України.

Як вбачається з матеріалів провадження постановою слідчого від 29.07.2022 обвинувачену було оголошено в міжнародний розшук. Ухвалою слідчого судді місцевого суду від 02.03.2023 останній обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. 30.08.2024 на виконання вказаної ухвали слідчого судді та у зв'язку з клопотанням українських правоохоронних органів про затримання обвинуваченої (червоне повідомлення Інтерполу), вона була затримана на території Федеративної Республіки Німеччина. Того ж дня ухвалою

Окружного суду Тіргартена було вирішено продовжити строк тримання останньої під вартою в межах екстрадиційної процедури. Надалі 31.10.2024 ухвалою Вищого Суду Берліна в справі про екстрадицію обвинуваченої її було звільнено від подальшого виконання арешту під заставу.

Зі змісту наданих стороною захисту копій документів, а також із долучених прокурором під час касаційного розгляду відповідей уповноважених органів, вбачається, що обвинувачена утримувалася під вартою в період часу з 30.08.2024 по 31.10.2024 на території Федеративної Республіки Німеччина саме на виконання доручення України про її екстрадицію в рамках цього кримінального провадження, що в суді касаційної інстанції підтвердили як сторона обвинувачення, так і сторона захисту. Тож колегія суддів ККС вважає за необхідне задовольнити вимоги касаційних скарг у цій частині та зарахувати обвинуваченій у строк покарання вказаний період.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.04.2026 у справі № 607/2285/25 (провадження № 51-4647км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655444>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за квітень 2026 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, д. ю. н. Н. О. Антонюк. Київ, 2026. – 55 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua